

BELLE TEN

Cilt: XXIII

Temmuz 1959

Sayı : 91

ERZURUM - KARAZ KAZISI RAPORU *

HÂMİT ZÜBEYİR KOŞAY

Kazı Müdürü ve
T. T. Kurumu Üyesi

KEMAL TURFAN

Eski Eserler ve Müzeler
U. Müdürlüğü Tescil Uzmanı

Erzurum'un 16 kilometre batı-kuzeyinde ve Ilıca İstasyonunun 5 kilometre kuzeyinde bulunan Karaz 120 haneli ve 1000 nüfuslu bir köydür. Bu köyün yapıları 16 metre yükseklikte ve 200 metre çapında çok tahrip edilmiş bir höyüğün eteklerine doğru yayılmıştır. Güney yanı Karasu Irmağı'nın suladığı ovaya doğru açık ve serbesttir. Karaz Höyüğü'nün deniz seviyesinden yüksekliği 1783 metredir.

Türk Tarih Kurumu öteden beri Kafkasya, İran, Anadolu ve Van gölü mıntakası arasında âdeta bir düğüm noktası teşkil eden yüksek yaylada, çeşitli kültürlerin geçit ve iltisak noktasında kazı ve araştırmalar yapmayı arzu etmekte idi. 1942 yılında bu arzu nihayet tahakkuk etti, Erzurum yöresinin araştırılmasına memur edildik.

Karaz'ın kazı alanı olarak seçilmesindeki sebepler :

1. Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden Hayrullah Örs 1941 de, Hasankale ovasındaki *Sos* ve *Tepecik* höyükleriyle *Karaz* höyüğün-

* Karaz'da 1942 sondajı neticeleri III. Türk Tarih Kongresinde Kasım 1943 de H. Z. Koşay tarafından kısaca tanıtılmış ve Türk Tarih Kurumu IX. seri No. 3, sahife 165-169 da yayınlanmıştır. Yine H. Z. Koşay 1958 Temmuzunda Hamburg'da toplanan V. Milletlerarası Prehistuar ve Protohistuar Konferansında Türk Tarih Kurumu adına 1944 neticelerini kısaca tanıtmıştır.

den köylülerin tesadüfen bulduğu veya bizzat topladığı çanak - çömlek ve obsidienleri Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğüne getirmişti. Bu eserler Hasankale ovasında ve Karaz'da Orta Anadolu Bakır - çağı seramiğiyle özel hususiyetler taşıyan yeni bir çeşit seramiğin bulunduğunu açıkça belirtiyordu.

2. Adı geçen üç höyük arasında Karaz'da işe başlamak daha cazip göründü. Zira, geleneğe göre Eski Erzurum Karasu Irmağının 3 kilometre kuzeyinde kurulmuştur. Bu ad daha eski çağları da hatırlatmaktadır. Karaz'ı *kara ile az*'dan mürekkep olarak farzetmek mümkündür. Höyüklere ve ören yerlerine "kara" sıfatının verildiği sık görülür. *Kara Höyük* (Kültepe) ve *Kara Samsun* gibi. Nitekim Erzurum tarihi müellifi Abdurrahim Ş. Beygu vakıfnamelerde Karaz'ın *Kara Arz* şeklinde yazıldığını işaret etmektedir (s. 14). *Az* unsuruna gelince bunun milâttan önce iki bin yılın ikinci yarısından itibaren Kuzey-doğu Anadolu'da *Hayasa* adı verilen ülkenin bir komşusu olan *Azzi* ile ilgili görünmektedir. E. Cavaignac R. H. A. III/17 s. 14 de *Azzi* ile klâsik çağın *Acilisène*'sini birleştirir.

3. Milâdın onuncu asrında Karaz yahut (AZZE-ARZE)nin kalabalık ve zengin bir şehir olduğu da bilinmektedir. Selçuk İmparatorluğunun temelini atan Selçuk'un torunları Tuğrul ve İbrahim İnal ile Tuğrul'un yeğeni Kutulmuş'un o zaman Anadolu'ya hâkim olan Bizanslılarla yaptıkları büyük savaşlardan biri de Karaz'da vuku bulmuştur.

4. Erzurum'un Karazlılar tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Erzurum adı bizzat bunu teyid eder. Şöyle ki: Erzurum bir halk iştikakçılığı ile vücade gelmiş bir sözdür. Arapça arz ile hiçbir münasebeti yoktur. İbn-el-Esir'de Erzurum (*Erzen-al-Rum* = ارزن الروم) şeklinde geçer. 1318 Hicrî yılında Erzurum'da basılan ve İslâm ve Ermeni kaynaklarından faydalanan "*Salnamei Vilâyeti Erzurum*" s. 201 Erzurum ile Karaz arasındaki münasebeti şu şekilde telhis eder:

"Roma imparatorlarından II. Theodosyus'un generallerinden birisi Milâdın 410 tarihinde elân bulunduğu mevkide bu şehri bina ettiği için Theodosiopolis tesmiye olundu. İşbu şehrin şimali garbisinde ve üç saat mesafede Erzen yahut Erdzen namıyla kadim bir kasaba mevcuttu. Milâdın 1049 tarihinde Alparslan kasabe-i mezkûreyi harap edip ahali Theodosiopolis'e intikal etmeleriyle namı aslisi olan Theodosiopolis ismi terk olunarak Erzeni Rum denildi."

Bu suretle Karaz'da yapılacak araştırma Erzurum'un tarihini aydınlatılabildi.

5. Karaz'ın Erzurum'a yakın oluşu da kazı bakımından birçok kolaylıklar vadediyordu.

Karaz'daki çalışmalar iki devreye ayrılır :

a) Sondaj: 22 Temmuz 1942 den 29 Temmuz 1942 ye kadar vasati 40 işçi ile çalışılmıştır.

b) Kazı: 17 Temmuz 1944 den 8 Ekim 1944 e kadar vasati 20 işçi ile çalışılmıştır.

Hasat mevsiminde Erzurum mıntakasında işçi bulmak güçtür. Sondaj safhasında Erzurum Lisesi tarih öğretmeni rahmetli Abdurrahim Beygu da yardımcı olarak iştirak etmiş, kazı safhasında ise heyet Erzurum Müzesi Müdürü Hali Üstün* fotoğrafçı rahmetli Baha Bediz ve preparatör Abdullah Gök ile takviye edilmiştir. Dr. Hâmit Koşay sondajı bizzat idare etmiş ve kazı sırasında ancak kısa bir müddet bulunabilmiş ve çalışmaları Arkeolog Kemal Turfan'ın uhdesine tevdi etmiştir.

*Karaz bölgesinin coğrafi durumu** :*

Haritaya bakılacak olursa Karaz höyüğü coğrafi konumunun mânası kolay anlaşılır. Höyüğün durumunu üzerinde bulunduğu ovanın özelliğine bağlayarak mütalâa etmek uygun olur. Beşerî coğrafya bakımından ve arkeolojiyi ilgilendirmesi yönünden genel olarak Erzurum ovasının iki hususiyeti vardır :

1. Anadolu'nun tabii yollarından biri üzerinde bulunuşu.

2. Doğunun bellibaşlı yerleşme alanlarından biri oluşu.

a) 1950 metre yükseklikte bulunan Erzurum ovası doğunun pek önemli bir yol uğrağı, yolların birbirine kavuştuğu düğüm noktasıdır. Erzurum'dan doğuya giderken 2100 metre yükseklikte kolay bir geçit olan *Deveboynu* aşılır; ve 1670 metre yükseklikteki *Pasinler* "Hasankale" ovasına inilir. Ovanın doğu ucunda *Aras* çayı üzerinde tarihi *Çobandede köprüsü* bulunur. Buradan itibaren Aras vadisini takip eden yol Horasan mevkiinde ikiye ayrılır. Modern bir beton köprü ile Aras'ı geçtikten sonra Karaköse - Doğu Bayezid üzerinden *Gürbulak*'da İran sınırına dahil olur. Diğeri ise kuzeye dönerek Sarıkamış

* Halil Üstün halen Sivas Müzesi müdürüdür.

** Bu kısmın yazılmasına Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya profesörü Cemal Alagöz'ün lütükâr yardımlarından faydalanılmıştır.

üzerinden Kars'a gider ve sınırın öbür tarafında Gümrü (Leninakan) da Tiflis şosesine kavuşur. Bilindiği gibi, yüce Kafkas sıra dağları meşhur *Daryol* (şimdiye kadar Daryol şeklinde anılagelmiştir) geçidiyle aşılmakta ve bu geçidin kuzey bitiminde Vladikafkas, güney bitiminde ise Tiflis yer almış bulunmaktadır. 1750 metre yükseklikteki *Kars* düzlükleri de diğer bir yol uğrağını teşkil eder. Sarıkamış'tan (2100 metre) Kars'a doğru giderken ikiye ayrılan yoldan sağdaki Aras vâdisine iner ve *Kağızman*, *Tuzluca* gibi önemli kasabalardan geçerek zengin *Iğdır-Revân* ovasına çıkar; ve İran-Sovyet sınırında *Culfa*'ya kadar geniş Aras ovasını takip eder. Culfa-Tebriz-Tahran yolu büyük Kuzey İran yoludur.

Şu halde Türkistan ve Horasan'ı batıya bağlayan büyük tarihî yol Aras vâdisini takip ederek veyahut Ağrı'nın güneyinden geçerek Anadolu'ya girmektedir. Diğer taraftan, uzun ve yüksek Kafkas silsilesini aşan yol da Kars düzlüklerini kolayca geçip Doğu Anadolu'ya erişir; Sarıkamış'ta veya Hasankale'de buluşduktan sonra bu yolların ilk uğrak noktası Erzurum'dur.

Erzurum'dan batıya ve kuzey-batıya doğru, yol yine ikileşir. Bilindiği gibi, bunlardan biri 2600 metre yükseklikte, dağdan ziyade platoya benzeyen ve fakat kış mevsiminde büyük önem kazanan *Kop'u* aştıktan sonra, Bayburt'a (1550), Gümüşhane'ye (1400 metre) uğrayarak 2070 metre yükseklikte *Çığana* geçidinden Trabzon'a inen yoldur. Bu Doğu Anadolu'nun en eski yollarından biridir. Denebilir ki beşeriyetle yaşittir. Diğer Erzurum - Aşkale - Kelkit vâdisi yoludur. Tokat'da ikiye ayrılarak biri Sivas'a, diğeri Amasya'ya gider. Diğer bir yol da Mamahatun üzerinden Erzincan ovasına (1200 metre) iner. Erzincan'dan sonra da Refahiye (1550 metre), Zara (1450) ve Hafik (1310)den Sivas'a ulaşır.

Görülüyor ki, ister doğudan gelinsin, ister batıdan, tabii engeller karşısında muayyen noktalardan geçmek zorunda bulunan yollar muhakkak Erzurum ovasında birbirine kavuşacaklardır. Güney Anadolu'da Hatay'ın Kilikya kapıları gibi (Belen-Payas-İsus-Toprakkale-Gülek) Doğu Anadolu'nun Erzurum kapısı da tarih boyunca sürüp gitmiş olan insan göçlerine şahit olmuş bir geçittir.

b) Erzurum ovası (1950 metre) yüksek dağlar ve yüksek platolar memleketi olan Doğu Anadolu'nun önemli bir yerleşme alanıdır. Ovaların pek mahdut bir yer kapladığı bu bölgede doğuda *Pasinler*

(1670 metre) ve batıda *Erzincan* (1200 metre) ovaları gibi nisbeten çukur bir alan teşkil eder. Etrafı kuzeyden *Dumlu* (3200 metre), kuzey-doğudan *Kargapazarı* (3200 metre), güneyden *Palandöken* (3150 metre), batıdan *Turnagöl* (2750 metre) dağlarıyla çevrilmiştir. Yüksek dağlarla çevrili olan bu yüksek ovanın iklimi tabiatıyla serttir. Kar kasımından mayısa kadar kalkmaz. Fakat içine etrafı çeviren volkanik kültelerin unsurları da karışmış olan aluviyonlu toprakları çok bereketlidir. Buğday, arpa, çavdar, patates mükemmel mahsul verir. Su bulunan yerlerde sebze, her yerde soğuga dayanan meyveler yetişir. Fakat bilhassa hayvancılık için müstesna şartları kendinde toplamıştır. Mor koyun, keçi, Palandöken, Dumlu ve Kargapazarı'nın yaz otlaklarında tavlınırlar. Yazın her taraf ot denizidir. Kışın koç katımından döle kadar sığır ahırlarda, davar komlarda yazın biçilen otlarla, arpa ve samanla beslenir.

Kısa süren fakat o nisbette canlı ve kuvvetli bir hayat akışı gösteren yaz mevsiminde ovanın sayısız çiçeklerinden arı beslemekte faydalanılır. Böylece bir taraftan tahıl, diğer taraftan ve en çok hayvan ürünleri elde edilir: et, süt, yoğurt, peynir, yağ geçinimi sağlar.

Bu itibarla Erzurum ovası sağlam iklimi ve temin ettiği kıymetli mahsulleriyle doğunun başlıca yerleşme alanlarından. Ovanın doğusunda ve batısında bulunan Pasinler ve Erzincan ovaları daha alçak olduklarından ürünleri daha değişiktir.

Erzurum ovasının ziraat ve hayvancılıktan başka, merkezî durumunun ve yol kavşağı olmasının sağladığı ticareti vardır. Bu ticaret eski bir yerleşme ve kültür merkezi olan Erzurum şehrinde yapılır. Kışın burada Anadolu'nun birçok yerlerinde bulunmayan malları, sebze ve meyveleri bulmak kabildir. Halk kardan ve soğuktan tabii frijder olarak faydalanmayı bilir. Yol ve ticaret burayı eskiden olduğu gibi bugün de insanların bir araya toplandığı, birbirine karıştığı ve kaynaştığı bir alan yapmıştır. Trabzonlular ve diğer kıyı halkı Erzurum'da, Kağızmanlılar Hasankale'de, Revanlılar Kars'ta ticaret yaparlar. Deniz kıyısının mahsulleri, Aras ve Tortum vâdilerinin sebze ve meyveleri yüksek ovanın tahıl ve yağlarıyla, peynirleriyle Erzurum'da mübadele edilir. Erzurum kürklerini, sığır ve davarlarını, yağlarını her tarafa gönderir.

Söylediklerimizi kısa bir sonuca bağlamak icabederse denebilir ki, Doğu Anadolu'nun bir kısım tabii yolları Erzurum'da birbirine

kavuşur, vâdilerinin her kısmı yol vazifesini görmekte beraber bu bölgenin iki büyük nehrinden *Aras* Erzurum'un hemen doğusunda ve *Fırat*'ın kolu *Karasu* Erzurum ovasında başlar. Ova diğer daha önemli ziraat alanlarıyla çevrilen bir tarım yeri, çevresi çok daha önemli bir hayvancılık bölgesidir. İnsanların yerleşmek için aradıkları bütün şartları kendinde toplamıştır. Coğrafyanın sağladığı bu iki özelliği sayesinde insanlar için geçit teşkil etmiş olan Erzurum ovasında Doğu Anadolu'nun tarihini aydınlatacak kültür izlerinin aranması kadar tabii bir şey olamaz.

* *

Kuzey Doğu Anadolu'nun tarihine kısa bir bakış :

Üçüncü binyılına ait Sumer kaynaklarına göre Sumer ve Akad illerinin kuzeyindeki dağlık bölgeye, yani Kuzey-Doğu Anadolu'ya *Subartu* ve burada oturan halka *Subar* veya *Subir* adı veriliyordu. Başta Lagaş (takriben M.ö. 2600—2450), Şarru-kin (2450—2400), Naram-Sin (2370—2330), İbi-Sin (2020—2010), Hammurabi (1800—1760), Kasit (1750—1170) devirleri olmak üzere Mezopotamya'nın hemen bütün tarihî devirlerine ait belgelerde *Subarlar*'dan bahsedilir. Fakat *Subartu*'nun kuzey sınırı henüz kesin olarak tesbit edilmediğinden *Subar*'ların Erzurum mıntakasına kadar yayılıp yayılmadıklarını bugün için söylemek güçtür.

Akad kralı *Sargon* ve *Naram-Sin* kitabelerinde *Subartu*'yu Akad imparatorluğunun bir vilâyeti olarak gösterirler. Keza Üçüncü Ur sülâlesinin meşhur hükümdarı Şulgi'nin hâkimiyeti altına aldığı ülkeler arasında *Subartu* da vardı. Erzurum mıntakasının, 1900-lerde Asurlar tarafından Kuzey Mezopotamya ile Orta Anadolu arasında vücade getirilen büyük ticaret yollarının kuzey doğusunda kaldığı tahmin ediliyor.

İkinci bin yılda *Subartu*'ya, Boğazköy ve Mısır belgelerine göre, Hurriler hâkimdi (Götze Kulturgeschichte des Altenorient, s. 174, 1933). İkinci bin yılın ikinci yarısı başlarından itibaren Kuzey-Doğu Anadolu'da *Hayasa* ve onun pek yakınında *Azzi* memleketi ve kırallığı vardı (Delaporte, Les Hittites, s. 78, 1936). Bu sonuncu ismin yukarıda söylediğimiz gibi islâmî vakıf-nâmelerdeki *Kara Arz* (A. Ş. Beygu, Erzurum Tarihi, s. 14, 1936) ile ilgisi bulunduğu düşünülebilir. *Hayasa* ve *Azzi* ilk defa 1400 lerde Hitit kaynaklarında zikredilmeğe başlar. Üçüncü Tuthalya'nın saltanatının son yıllarında

Eti devleti dört taraftan düşmanların hücumuna uğradığı bir sırada *Azzi*'lerin de bir Eti vilâyeti olan *Yukarı Ülkeyi* (Sivas bölgesi?) istilâ ettiğini görüyoruz. Fakat Eti devletinin idaresini ele alan *Suppiluliuma* (1390—1350) ordusunun başına geçerek *Azzi* ve *Hayaşa* üzerine yürüdü. Hayaşa kralı *Karanni* mağlûp oldu. Yerine geçen *Hukkanaş*'ın Etilere tabi olduğunu gösteren meşhur muahede akdedildi (L. Delaporte, s. 80). *Suppiluliuma*'nın oğlu II. Murşiliş'in 7. saltanat yılında *Azzi* kralı *Anniya* Etilere karşı düşmanca durum takındı (L. Delaporte, s. 155). Eti kralının yazdığı protesto mektuplarına tahrik edici cevaplar verdiği için Murşiliş 8. yılından itibaren doğuya sefere başladı (Cavaignac, RHA II/14 s. 195 (1933). Nihayet 10. saltanat yılında Hayaşa'yı bir daha uzun müddet kımıldanamıyacak şekilde ezdi (1340) Cavaignac, RHA. III/19, s. 119, (1935). Bundan sonraki devirler için Eti kaynakları Hayaşa'dan bahsetmezler. Eti imparatorluğunu yıkan deniz kavimleri göçünün ve bunun bir sonucu olarak Asur'u tehdiye başlayan Muşkilerin bu mıntakada bir tesir yapıp yapmadıklarını bilmiyoruz.

Anadolu'nun geçirdiği bu karışık devirden sonra, Kuzey-Doğu Anadolu 900 lerden itibaren yeni bir siyasi teşekkülün, Urartu devletinin sınırları içine girmeye başlar.

Assur-Uballit (1385—1355) zamanına ait Ausur belgelerinde Van gölü bölgesine "*Nairi ili*" deniliyordu. I. Salmanasar'dan itibaren (1280—1250) *Urartu* adı verildi (Götze aynı eser, s. 175). *Urartu*, Assur-bel-kala (1082—1066) ile III. Salmanasar (859—820) arasında: Asur'un geçirdiği inhitat devrinde kuvvetli bir devlet olarak ortaya çıkar. Bu son Asur kralını yenen Urartu kralı *Menuaş*, haleflerinden *Argitis, III. Sardur* zamanlarında (810—743) sınırlar Gökçe gölden Halep'e ve Erzincan'dan Rumiye gölüne kadar genişlemişti. Erzurum yakınlarında Bingöldağı, Hasankale, Yazılıtaş'da bu devir kırıllarına ait yazıtlar bulunmuş olması Erzurum mıntakasının da bu devletin sınırları içine girdiğini gösterir.

Fakat III. *Tiglat-plezer* (745—727)den itibaren Asur kırılları Urartu'ya karşı çetin mücadele açtılar. Bu kiral ve haleflerinden meşhur II. *Sargon* (722—705) Urartu ülkesini bir uçtan diğer uca kadar katederek büyük şehirleri ve devletin merkezini yağma ve tahrip ettiler. Bundan sonra Urartu'lular Van gölü çevresindeki dağlık bölgeye sıkışıp kaldılar. Sekizinci yüzyıl başından itibaren

Kafkaslardan inen *Kimmer*'lerin ve *İskit*'lerin şiddetli akınları neticesinde devlet yıkılmış ve halk temelinden süpürülmüştür. 612 de *Asur* devleti yıkılarak buralarda *Med* hâkimiyeti kurulurken *Ermeniler* dağılan *Urartu* halkının yerine yerleşiyorlardı. Kuzey-Doğu Anadolu *Medler*'den sonra iki yüzyıl kadar, bütün Önasya ile birlikte *Ahamenidler* idaresindeki *Perslerin* hâkimiyeti altında kaldı (552 — 330). Persler zamanında *Xenophon*'un meşhur "Onbinlerin Ricatı" esnasında Doğu Anadolu'yu güneyden kuzeye doğru geçerek Mezopotamya'dan Trabzon'a geldiği malûmdur. Fakat *Xenophon*, kitabında, seyahatinin M.ö. 401 ekiminden 400 şubatına kadar cereyan eden devresine tahsis ettiği faslında (*Anabasis* IV.) birçok halk adları sayıyorsa da hiçbir şehir adı zikretmediğinden, Erzurum'un ne tarafından geçildiğini kesin olarak tesbite imkân yoktur.

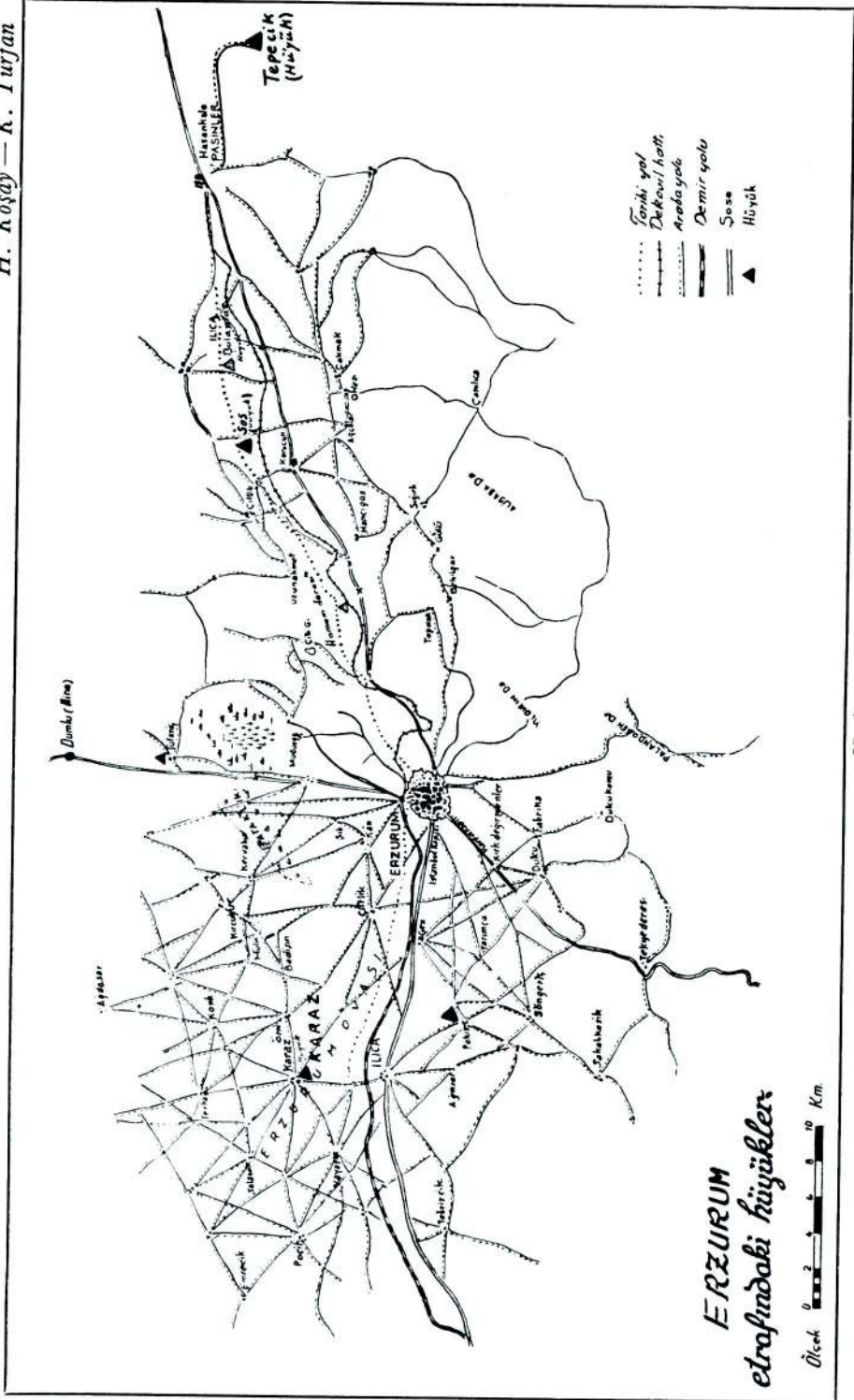
Büyük İskender'in cihan imparatorluğu parçalandıktan sonra Kuzey-Doğu Anadolu Selefküs (*Seleucus*)lara, tabii olmuş, daha sonraları M.ö. I nci yüzyıldan itibaren İran'daki Partlarla Romalılar, daha sonraları Sasanilerle Bizans İmparatorluğu arasında sürekli bir rekabet ve mücadele alanı olmuştur.

Yedinci yüzyılda İslâm İmparatorluğu teşekkül ettikten sonra Erzurum Bizans-İslâm ülkeleri arasında bir sınır şehri idi. 1049 da Selçuk Türkleri burasını zaptettiler. Daha sonra Erzurum ve yöresi sıra ile Saltukların, Moğolların, Karakoyunluların, Timur'un, Akkoyunluların hâkimiyetleri altında kaldı. XVI. yüzyılın başından itibaren de Osmanlılara geçti.

Kuzey-Doğu Anadolu'da daha önce yapılan araştırmalar :

Erzurum'dan Van gölü kıyılarına kadar uzanan Doğu Anadolu bölgesinde yapılan ilk araştırmaların daha çok epigrafi alanına bağlı kaldığı söylenebilir. Urartu dilini çözmek ve bu yolla da Urartu tarihini aydınlatmak Doğu Anadolu'da dolaşan bilim adamlarının ilk amacı olmuştu. Bu arada, Herodotos'un Doğu Anadolu'da yaşayan, yahut Frigler gibi o bölgelere kadar sokulan kavimlerin tarihine karışmış gösterdiği Ermeniler ve Ermenistan hakkında bilgi toplamağı başlı başına gaye edinenler de bulunmuştu.

İlk defa F. E. Schultz 1828—1829 da geziler yaparak Urartulara ait belgeler ve malzeme topluyor. Bir aralık 1859 da, L a y a r d Murad suyu bölgesinde dolaşiyor. 1879 da Capitain Clayton, Dr. Reynolds British Museum adına Doğu Anadolu'da *Toprak-*

kale'de ilk kazıları yapıyorlar. Onlardan sonra R a s s a m; 1893—1894 de L y n c h, 1898—99 da ise şurada burada dağınık bir şekilde bulunan Urartu yazıtlarını inceliyen W. B e l c k ve L e h m a n n - H a u p t Toprakkale'de çalışıyorlar. Doğu Anadolu'nun 1000—600 yılları arasındaki tarihi bu kazılar ve araştırmaların yardımıyla biraz daha aydınlanmış oluyor¹. W. B e l c k 1899 da Van gölü kıyısında *Şamramaltı*'nda araştırmalar ve kazılar yapıyor. Doğu Anadolu'nun prehistorik çağına ait ilk belgeleri W. Belck Tilkitepe'de küçük ölçüde yaptığı kazı ile elde etmiş bulunuyor.

Jensen 1898 de yazdığı eseriyle² daha ziyade bu bölgenin Ermenilik izlerini tesbite özenmiştir. 1912 de J. Orbelli³, Farmakovsk⁴ incelemelerde bulunuyorlar. 1916 da J. Orbelli ve N. Marr'dan müteşekkil küçük bir Rus heyeti Van'da kazı yapıyor⁵.

Doğu Anadolu'nun prehistoryası ile ilgili malzemeyi ortaya koyan kazıların ilkinin, bir sondaj ölçüsünde Reilley⁶ yapmıştır.

Harward üniversitesinin Mr. K. L a k e idaresindeki heyetin 1938 de Van kalesinde, 1939 da yine Van kalesinde, Kalecik'te yaptığı kazılar Urartu tarihine, aynı kazı heyeti adına Cahit Kınay'ın Tilkitepe'de yaptığı kazıda Doğu Anadolu'nun prehistoryasına yeni bilgiler verdiği için faydalı olmuştur. 7,20 metre yükseklikteki höyüğün alt katunda Orta Anadolu kalkolitik çağı çanak-çömlekleri ile birlikte Tel-Halaf boyalı kaplarının bulunmasıyla Kuzey Mezopotamya Kuzey Suriye, Doğu Anadolu, Orta Anadolu münasebetlerini aydınlatma yolunda ilk müspet adım atılmış oldu.

Karaz höyüğü :

Evvelce bildirdiğimiz gibi, halen 16 metre yükseklikte 200 metre çapında olan Karaz höyük tarlalara toprak taşımak, kerpiç kesmek ve yapı için taş çıkarmak suretiyle köylüler tarafından çok eski zamanlardan beri geniş ölçüde tahrip edilmiş olduğundan üst tabakaları da ihtiva eden itimada şayan bir stratigrafi tesbiti güçtür.

¹ Lehmann-Haupt: Materialien zur ältesten Geschichte Armeniens und Mesopotamiens. Abh. der Ges. der Wiss. zur Göttingen. phil, Hist. klasse. NF. 9, 3 (1907). Armenien einst und jetzt. II., (1926) 112 (1931).

² Hattiter und Armenier, s. 17 v.d. Strasburg, 1898.

³ Zapiski Vostochnago Otdjeleija 20 (1912) 29.

⁴ Materaly po Arheologii Rossi 24 (1912) 15-78.

⁵ Marr, J. Orbelli. Archeologičeskaya Ekspedicija Van (1922).

⁶ Edward Brown Reilly: Tilkitepedeki ilk kazılar TTAED. IV, 1940, s. 145-155.

Halen höyük iki tepe etrafında toplanmaktadır. Höyüğün güneyinde nisbeten az tahribe uğramış olduğu sanılan bir sırt üzerinde yapılan kazıda (A ve C) işaretli yarmalarda kalınlığı 5 metreyi bulan ve birbirine karışmış Osmanlı-Selçuk-Bizans tabakasının altında birdenbire Karaz bakır çağının başladığı görülür (Harita : 2, plan : 1).

Höyüğün batısında bulunan tepeden başlayarak kuzeye doğru uzanan sırt üzerinde B yarması yapılırken kademeler halinde su çıkıncaya kadar inilmiş, ancak ana toprak henüz bulunmamıştır.

Bu B yarmasında elde edilen sonuçlar şu şekilde hülâsa olunabilir:

1. Tepede takriben 1,5 metre kalınlığında Bizans katı.
2. Bunun altında çok kalın bir bakır çağı.

15 metre genişlik ve 50 metre uzunluk arzeden bu yarmada tepeden eteğe doğru kademe halinde 15 yapı temelinin sıralandığı görülmüştür. Bunlardan B1-BV kısımlarında kesin olarak üstüste 9 yapı katı tesbit edilmiştir. Esas höyükte yapı katlarının daha çok olduğuna şüphe yoktur (Plan : 2 ve 3).

Temeller tek sıra taş halinde olup üstteki kerpiçler kaybolmuştur. Ancak 7 nci ve 8 nci kademelerde yıkıntı halinde olanların $30 \times 35 \times 12$ santimetre ebadında yassı kerpiçler oldukları ve yangın neticesinde tuğlalaştıkları görülmüştür. Kazılan yer dar olduğundan ve temeller buralarda dahi kısmen tahrip edildiğinden yapı plânları hakkında açık fikir edinilememiştir. Bunların dik-dörtgenler teşkil ettikleri genel olarak kabul olunabilir.

Üstten itibaren XI. nci kademede kalınlığı ortalama 2,5 metrelik sarı bir dolma toprağa rastlanılmış ve bunun içinde çanak-çömlek hemen hiç bulunmadığına göre dışardan bir tesviye için taşındığı tahmin edilmiştir. Sarı toprak bakır çağı çanak çömleklerini nisbeten ayrı karakterde eski ve yeni olmak üzere iki tipe ayırmaktadır. Eski bakır katları tamamen *Chalkolithik* karakterini haizdir.

Sarı toprak tabakasının 1,5 metre üstünde 50-60 santimetre kalınlığında evvelce zikri geçen tuğlalaşmış kerpiçlerle birlikte genişçe yangın izine rastgelinmiştir (üstten itibaren 8-9 ncu kademeler arası). Sarı toprak tabakasının iki metre altında (üstten itibaren 14 ncü kademe) ikinci bir yangın izine rastlanmıştır.

Bütün kazı alanında yalnız üstte (1 nci kademede) iki çocuk ve bir yetişkin insan iskeletine rastlanmıştır. Bunlar muhtelif istikametlerde yatırılmış ve dizler hafifçe büküktür (Plan : 2). Nisbeten genç olan bu iskeletlerin devrini tâyin güçtür.

Bulunan eserler :

Orta Anadolu'da Alishar, Alacahöyük, Ahlatlıbel, Karaoğlan'da temsil edilen eski bronz çağı çanak-çömleklerinin batı Anadolu'daki yayılış sahası yeni kazılarla gittikçe aydınlanmaktadır. Doğuda bu eserler Van kıyısındaki Tilkitepe'ye ve Karaz'a kadar uzanır, yine bu bölgelere has ayrı karakter taşıyan helezonî ve hendesî kabartma süslü çanak-çömlek hâkimdir.

Karazda doğrudan doğruya Alaca ile mukayese edebileceğimiz parçalara örnek olarak K. 33, 36, 37, 38 v.s. gösterilebilir. Bunlar üst tabakalarda bulunur.

Karaz'ın her katında bol miktarda obsidiene rastlanılmıştır. Mâden eserler ise mimarî tavsifte adı geçen sarı dolma toprağın üstünde bol miktarda, daha alttaki chalkolitik tabakada nisbeten az miktarda çıkmıştır.

Karaz bakırçağı çanak - çömleklerini iki gurup halinde incelemek mümkündür; bu iki gurubu birleştiren esaslı vasıf renklerinin monochrom ve yüzlerinin cilâlı oluşudur:

a) Nisbeten yeni, ince çizgili, ince kabartmalı, yer yer noktalarla süslü siyah ve cilâlı çanak - çömlekler (7 nci ve 11 nci mimarî kademelere rastlar. Kz. a. 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26 tipik misaller teşkil eder). Kz. a. 31, 172, 173 işaretli ocaklar da 10 ncu ve 11 nci kademeler arasında bulunmuştur.

b) Daha eski Chalkolitik çağa ait geniş şerit kabartmalı veya oluklu düz kırmızı, düz siyah renkli çanak-çömleklere 12 nci kademe ile 15 nci kademe arasında rastlanır. (Kz. a. 35, 36, 38, 42, 49, 51 tipik örneklerdir).

Şekil bakımından incelenecek olursa, A gurubundaki çanak-çömlekler Alishar ve Alacahöyük teki bakır çağında olduğu gibi daha ziyade yuvarlak karınlı dar ve yuvarlak dipli olduğu halde, B gurubundaki çanak-çömlekler yüksek boyunlu, karınlı dirsekli, ağız kenarları dışarıya doğru profillidirler.

Karaz'da ilk bakışta dikkati çeken şerit kabartma süslü çanak-çömleklerdir.

Bu suretle Türk Tarih Kurumu adına Karaz'da küçük ölçüde yapılan araştırmalar Anadolu arkeolojisine yeni bir eleman katmış oluyor. Çanak-çömleklerin artistik değerine ve şekil zenginliğine bakarak şimdiden M.ö. üçüncü bin yıllarda oldukça yüksek bir kültürün geliştiğine hükmedebiliriz. Biz, bu Karaz kültürünün

yayılış sahası ve hangi kavimlerin göçleri ve hangi kültür akımları ile ilgili olduğunu tesbitin, ancak ileride yapılacak geniş ölçüde mukayeseler ve araştırmalarla mümkün olacağına kaniyiz.

Milâttan önce üçüncü bin yıllık devreye kadar uzanan bakır devri eserlerini ihtiva eden Karaz kültürü, Mr. T. Burton Brown'ın 1948 yılında İran Azerbaycanında Rumiye gölü batısında *Geytepe*'deki kazıda (K) tabakasında bulunduğu eserlerle akrabadır (bk. Excavation in Azerbaijan, 1948, Pl. III. No. 45 v.b.).

Karaz kültürü aynı zamanda Güney Kafkasya buluntuları ile de ilgilidir. Mr. B. A. Kuftin Aras nehrinin sağ kıyısında yapılan kazılarda ve İğdir'ın karşısında aynı çeşit eserlerin bulunduğunu bildirir (bk. Archaeological Excavation in Trialeti, Iraq. XI. 44, ff.; Kuftin Vestnik Gos. Muzeya Gruzi XIII. B, pp. 139-144. İngilizce hülâsa ile Tiflis 1943; Kuftin, Archaeological Excavation in Trialeti. Academy of Sciences of the Georgian S. S. R. Tiflis 1941).

Dr. Tahsin Özgüç de III. T. T. K. sh. 168-9 da Karaz ile Kafkasya malzemesi arasındaki münasebetlere işaret eder.

Ankara Arkeoloji Müzesindeki ve Erzurum'a kadar giderek mahalli müzedeki eserleri inceliyen Dr. W. Lamb "The Culture of North-East Anatolia and its Neighbours. Anatolian Studies, Vol. IV" de Karaz, Azerbaycan ve Kafkasya münasebetleri üzerinde durduktan sonra Karaz ocaklarını tanıtır ve Karaz kültürü ile Filistin'deki *Khirbet Kerak* prehistorik buluntularına temas eder ve Karaz bölgesinden Filistin'e göç nazariyesini kabul eder.

Prof. Kılıç Kökten Kuzey-Doğu Anadolu'da Türk Tarih Kurumu adına yaptığı tetkik gezilerinde Karaz ile münasebeti olan seramiğe höyüklerde rastlamıştır (bk. Belleten VIII, 1943. sh. 601-613).

İngiliz Arkeoloji Enstitüsünün yine Doğu Anadolu'da yaptığı tetkik gezilerinde Anti-Toros eteklerine kadar Karaz kültürünün izlerine tesadüf ettiklerini verdikleri izahattan öğrenmiş bulunuyoruz.

Güç şartlar altında, mütevazî vasıtalarla yaptığımız bu küçük ölçüdeki araştırma Doğu Anadolu'da yeni bir kültür çevresine ait çok önemli ve külliye eser vermiştir. Tabaka kazısında henüz ana toprağa dahi varılmadığı için burada neolitik kültüre de rastlanması beklenebilir. Yeni kurulan Erzurum Atatürk üniversitesinin bu araştırmaları tekrar ele alacağını ümit ederiz.

1944 KAZISINDA BULUNAN ESERLER

1944 kazısında bulunan eserlerin çoğu Erzurum Müzesinde bırakılmış, bir kısmı da Ankara Arkeoloji Müzesine getirilmiştir. Aşağıdaki "a" harfi ile gösterilen küçük rakamlar kazı numarası, bazılarında bunu takiben gelen parantez içindeki büyük rakamlar ise Ankara'ya gelen eserlere Arkeoloji Müzesi tarafından verilen envanter numaralarıdır.

Kazı, açılış sırasına göre A, B, C, işaretlerini alan üç yarma halinde yapılmış olup (harita: 2, plan : 2) bunların içinde, genişliği, derinliği, mimarlık buluntuları, çıkan eserlerin çeşitliliği ve bolluğu bakımından en önemlisi "B yarması"dır. Bu yarma plânda görüldüğü üzere ayrıca 8 talî bölüme ayrılmıştır: BI, BII-BVIII gibi. Her eserin yarması, bölümü ve çıktığı derinlik bu esere ait açıklamanın sonunda gösterilmiştir. Örnek olarak a.166 sayılı eseri alalım:Baştaki (10179) rakamı bu eserin Ankara Arkeoloji Müzesinde olduğunu ve bu numara ile envanter edildiğini; sondaki (B I/5,00=13,00 m.) işareti ise "B yarması"nın I. Bölümünde, bu bölüm içinde zeminden 5 metre ve höyüğün zirvesinden itibaren 13 metre derinde çıktığını ifade eder.

Burada kullanılan başlıca kısaltmalar şunlardır :

Ağ. :	Ağız	Kr. :	Karın
Bğ. :	Boğaz	Mm. :	Milometre
Ç. :	Çap (kudur)	Sm. :	Santimetre
Gn. :	Genişlik, genişliğinde	U. :	Uzunluk
Ka. :	Kaide, dip	Y. :	Yükseklik
Kl. :	Kalınlık	P.T. :	Pişmiş toprak

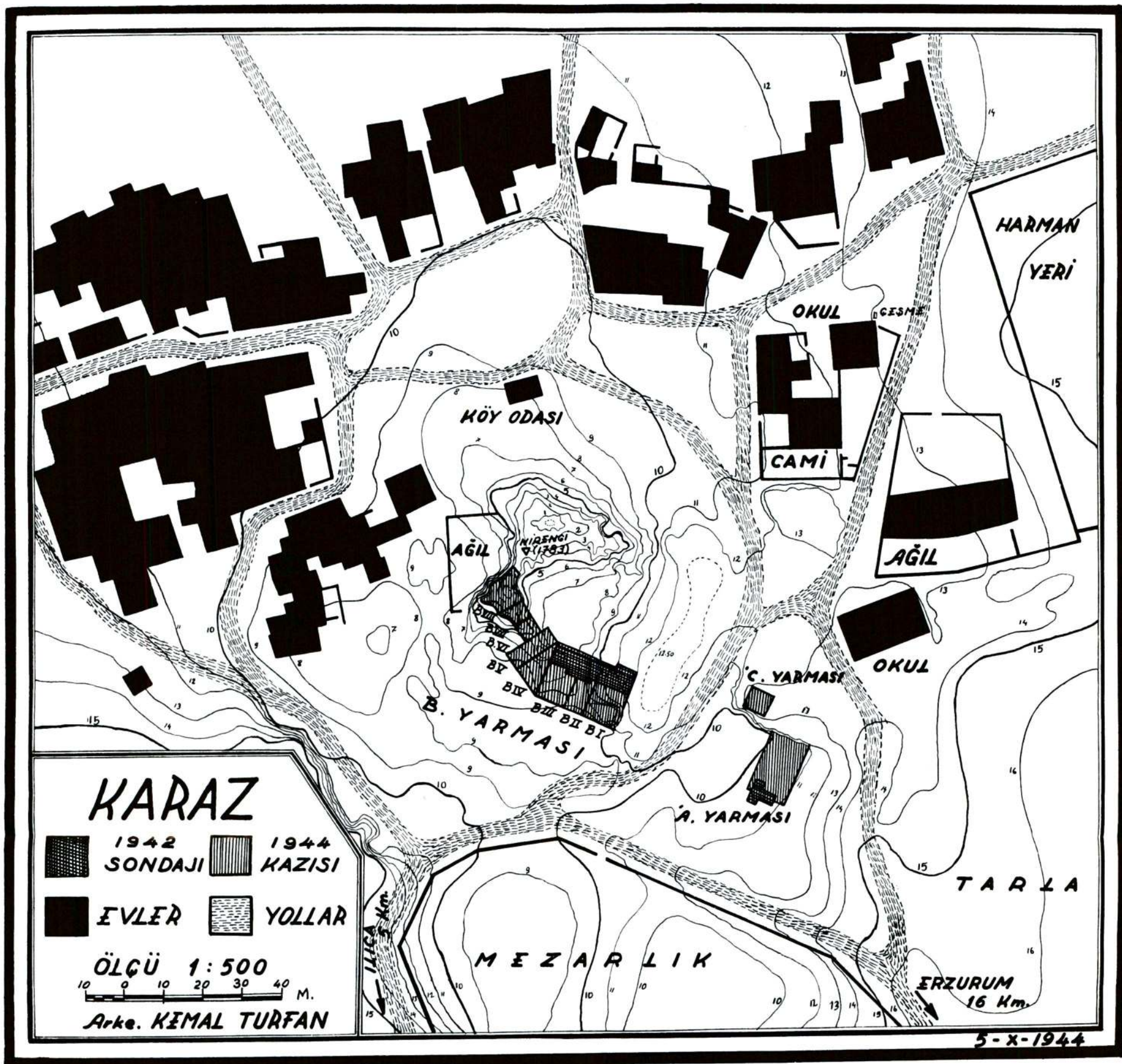
PIŞMIŞ TOPRAK ESERLER

- a.1 — P.T. Kenarları çentiklerle süslü kapak; ortaya doğru iç içe iki daire ve 5 sm. yükseklikte, kalın, ucu insan başı biçiminde bir sap bulunmaktadır. Y. 80, Ç. 150 mm. (A II/1.50 m.).
- a.2 — P.T. Tek kulplu çömlekcik, karından üst tarafı kırmızı, altı esmer, ağız geniş, boğaz hafifçe daralıyor, karın yuvarlak, çarkla yapılmış. Y. 120, Ç. 135 mm. (A/1.50 m.).
- a.3 — P.T. Sırlı fincan, Osmanlı-Selçuk devri. Y. 30, Ç. 70 mm. (AII/2,00 m.).

- a.4 — P.T. Yayvan tabak, kırmızı, esmer astarlı, perdahlı, ağız açık, ortası çukur, kaide halkalı, çarkla yapılmış. Y. 65, Ç. 250 mm. (A III/1.50 m.).
- a.5 — P.T. Sırlı fincan. 3 No.nun benzeri. Y. 35, Ç. 70 mm. (A II/2.00 m.).
- a.6 — P.T. Kandilcik, kaba şekilde yapılmış Y. 30, Ç. 60 mm. (C/2.00 m.).
- a.7 — P.T. Kandilcik, 6. No.nun benzeri. Y. 50, Ç. 80 mm. (C/2.00 m.).
- a.8 — Saplı tas biçiminde nesne, kaba yapılı. Y. 70, Ç. 110 mm. (C/2.00 m.).
- a.9 — P.T. Yarım küre biçiminde tas, kenarda karşılıklı iki kabarcık, halka biçiminde küçük bir dibi var. Kırmızı, mat astarlı, perdahlı, elle yapılmış. Y. 95, Ç. 27 mm. (B III/1.00 m.).
- a.10 — P.T. Çukur tabak, yayvan bir huni biçiminde yapılmış, kiremidi renkte cilâsız, kaba yapılı. Y. 50, Ç. 120 mm. (B III/1.50 m.).
- a.11 — P.T. Yarım küre biçiminde kapçık, kaba yapılı, cilâsız. Y. 45, Ç. 105 mm. (B III/150 m.).
- a.12 — P.T. Kâse, ağız hafifçe açık, boyun ince, karın kürevi; ağız kenarında karşılıklı iki kabarcık var. Siyah mat astarlı. Y. 100, Ç. 95 mm. (B I/1.50 m.).
- a.13 — (10150) — P. T. Tascık, ağız hafifçe açık, kenarı ince, boynu az çukur, karın kısa ve şişkin, dibi düz, içi dışı boz-devetüyü isli; dışı astarlı. Hamuru bol samanlı. Y. 68, Ağ. Ç. 128, Kr. Ç. 110 mm. (B V/3.00 m.).
- a.14 — P.T. Kürevi kapçık. Kenar ince ve düz, boğaz boğuk ve kısa, karın yuvarlak, dibi sivri, cidarı kalın olup taş kablari taklit ederek yapıldığı tahmin edilmektedir: Dışı siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. Y. 70, Ç. 100 mm. (B I/4.00 m.).
- a.15 (10151) — P.T. At nalı biçiminde ocak: Üst kenarın ortasında ve iki ucunda 3 kabarcık küçük bir kap konabilecek şekildedir. Kaide pürüzlü, dışı perdahlı, boz astarlı, hafif samanlı. Ağ. açıklığı 120, Y. 60 mm. (B IV/2.00 m.).
- a.16 (10152) — P. T. Çift kulplu çömlekcik: Ağız hafifçe açık, kenar ince, boğaz geniş, karın beyzi ve uzunca, karınla boğaz arasında iki küçük kulp bulunmaktadır. Elle yapılmış. İçi,

- dışı siyah astarlı, perdahlı. Kaide noksan, takribi olarak tamamlandı. Y. 200, Ağ. Ç. 107, Bğ. Ç. 102, Kr. Ç. 154 mm. (B IV/2.00 m.).
- a.17 — P.T. Kürevî kapçık; 14 No.nun benzeri. Y. 55, Ç. 90 mm. (B I/4,00 m.).
- a.18 (10153) — P.T. Kürevî kap: Kenar açık ve keskin, boğaz kısa, karın basık ve şişkin, kaide pek dar ve düz. Elle yapılmış; dışı siyah astarlı, cilâlı, perdahlı; içi esmer-boz astarlı. Y. 74, Ağ. Ç. 116, Bğ. Ç. 96, Kr. Ç. 115, Ka. Ç. 33 mm. (B I/4,50 m.).
- a.19 — P.T. Kürevî kap. 14 No.nun benzeri. Y. 105, Ç. 145. mm. (B I/4,00 m.)
- a.20 (10154) — P.T. Sivri kaideli çömlekcik: Ağız geniş, kenarı ince, boğaz geniş, karın şişkin ve ortasında hafif bir dirsek var, kaide sivri, elle yapılmış, dışı siyah ve kenarı kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı, içi mat boz-isli astarsız. Y. 170, Ağ. Ç. 127, Bğ. Ç. 114, Kr. Ç. 161 mm. (B IV/1,00 m.).
- a.21 — P. T. Tek kulplu çömlekcik : 22 No. nun benzeri. Y. 155, Ç. 165 mm. (B I/4, 50 m.)
- a.22 (10155) — P.T. Çömlekcik, kenar ince, dışarı taşkın boğaz geniş, karın şişkin, kürevî, kaide yuvarlak. Kenarda küçük, dairevî bir kulp bulunmaktadır. Dışı siyah astarlı, cilâlı, perdahlı, içi esmer-boz, devetüyü astarlı. Y. 160, Ağ. Ç. 110. Bğ. Ç. 100, Kr. Ç. 183 mm. (B I/5,50 m.).
- a.23 — P.T. Tek kulplu çömlek. 22 No.nun benzeri. Siyah kahverengi astarlı, cilâsız. Y. 170, Ç. 190 mm. (B I/5,00 m.).
- a.24 — P.T. Kürevî kap. 14 No.nun benzeri. Y. 123 Ç. 140 mm. (B I/5,00 m.).
- a.25 — P.T. Çömlek: Ağız hafifçe geniş, kenar ince, boğazla karın arasında içeri doğru hafif bir çukurluk var. Karın şişkin, kaide düz. Mat esmer astarlı. Kenarda deliksiz, küçük iki kulp var. Y. 175, Ç. 190 mm. (B II/2.50 m.).
- a.26 — P.T. Çömlek. 25 No.nun benzeri. Y. 230, Ç. 250 mm. (B I/2.00 m.).
- a.27 (10156) — P.T. Çömlek: Ağız açık, kenar ince, boğaz geniş, karınla boyun arasında çukur bir çizgi bulunmaktadır; karın şişkin ve alt kısmı nakıs mahrut biçiminde, kaide düz. Elle yapılmış, dışı siyah astarlı, cilâlı, perdahlı; içi mat kırmızı-deve-

- tüyü astarlı. Y. 236, Ağ. Ç. 280, Bğ. Ç. 252, Kr. Ç. 284, Ka. Ç. 128 mm. (B I/1,50 m.).
- a.28 — P.T. Çömlekcik: Ağız açık, kenar ince, boyun geniş, karın kürevî, kaide basık. Y. 120, Ç. 125 mm. (B IV/2,00 m.).
- a.29 (10157) — P.T. Dört delikli kap altlığı: İki ağız geniş, ortası nisbeten dar; bu kısımda eşit aralıklarla 4 delik sıralanmıştır. Kırmızı-devetüyü, astarlı, perdahlı. Üst Ç. 124, alt Ç. 133, orta Ç. 111, Y. 75 mm. (B V/3.00 m.).
- a.30 (10158) — P.T. Kapak biçiminde nesne. Kenarın iç tarafında çukur bir çizgi ve bu çizgiden sonra içeri doğru üçü büyük, ikisi küçük 5 diş bulunmaktadır. İçi bir çanak gibi çukur olup ortasında tipik bir kulp vardır. Dışta ve altta bir meyve tabağı ayağı başlangıcını andıran kopmuş bir kısmın ortası deliktir. İçi dışı kırmızı-devetüyü astarlı, perdahlı, hamuru kumlu, Y. 85, Ç. 214 mm. (B II/2,50 m.).
- a.31 (10159) — P.T. 4 ayak ve 3 başlı ocak: Bir iki sm. yükseklikte, altları geniş ve birbirine yakın ayaklardan ikisinin dış yüzleri hafif bir inhina ile birbirine yaklaşmakta ve birleşerek sivri bir üç meydana gelmektedir. Diğer iki ayağın üst tarafında ise iki çıkıntı yükselerek uçları çok köşeli birer topuzla sona ermektedir. Ayakları birleştiren gövdenin ortası hafifçe çukurlaşmaktadır (İç bükey). İki topuzla bir sivri uç bir kabin konabilmesi için ihtimalki bir sacayağı teşkil etmiştir. Y. 113, U. 142, Gn. 140 mm (B II/3.00 m.).
- a.32 — P.T. Küçük kürevî kap: Ağız kenarı içeri kıvrık, kalın, karın kürevî ve basık, kaide düz. Ağız kenarında ince delikli iki küçük kulp bulunmaktadır. Esmer renkli, astarsız, cilâsızdır. Büyüklüğüne nazaran ağırdır. Köylüler tarafından höyükten bulunarak heyetimize verilmiştir. Y. 80, Ç. 120 mm. Elle yapılmış.
- a.33 — P.T. Çömlek: Kenar dik ve kalın ağızla boyun aynı çapta, karından alt tarafı uzunca bir nakıs mahrut biçiminde, kaide dar ve düz. İnce cidarlı; dikkatli bir şekilde elle yapılmış, esmer mat astarlı, perdahlı. Y. 240, Ç. 220 mm.
- a.34 — P.T. Göveç biçiminde kap: Ağız kenarı yayvan, boyun içeri doğru keskin bir dirsek yapıyor; karın şişkin ve yayvan, kaide düz. Y. 140, Ç. 210 mm.

a.35 (10160) — P.T. Helezoni kabartmalı çömlek: Kenar hafifçe açık ve keskin, boyun üstüvanî, boğazla karın arasında içeri ve karın üzerinde dışarı doğru olmak üzere iki dirsek yaptuktan sonra kaideye doğru daralıyor. Kaide düz ve dar. Dikkatli bir şekilde elle yapılmış. Boyun üzerinde bulunan çukurlaştırılarak çizilmiş dik ve kısa bir hattın iki yanında simetrik olarak geniş bir nokta ve yanlarda iki nokta etrafında iki daire bir insan çehresi ifade etmektedir. Karın üzerinde, birbirine bitişik ve simetrik kabartma iki helezon motifi, kabın öbür yüzünde çukurlaştırılarak çizilmiş geniş hatlardan mürekkep süsler bulunmaktadır.

Boğazın yarısından yukarısı kırmızı-devetüyü, kabın alt kısmı siyah astarlı, cilâlı, perdahlı; içi devetüyü astarsızdır. Y. 262, Ağ. Ç. 233, Bğ. Ç. 220, Kr. Ç. 303, Ka. Ç. 120 mm. (B I/8.75 m.).

a.36 (10161) — P.T. Kabartma ve oyma süslü çömlek: (35 No.nun benzeri). Boğazla karın arasındaki içeri doğru olan dirsek üzerinde deliksiz, kabarcık biçiminde iki kulpçuk var. Boğaz ve karın üzerinde çukur ve geniş hatlarla, daire ve noktalardan mürekkep süsler bulunmaktadır.

Dışı siyah, boğazın içi devetüyü astarlı, perdahlı, cilâlı; içi devetüyü-siyah astarsız. Y. 222, Ağ. Ç. 197, Bğ. Ç. 192. Kr. Ç. 242, Ka. Ç. 70 mm. (B I/8.50 = tepeden 16.50 m.).

a.37 (10162) — P.T. Çukur çizgilerle süslü çömlekcik: (35 No.nun benzeri). Boğazla karın dirseği arasındaki saha geniş ve çukur hatlarla dairelerden mürekkep süslerle dolu. İçi ve dışı kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı. Y. 172, Ağ. Ç. 195, Bğ. Ç. 185, Kr. Ç. 220, Ka. Ç. 83 mm. (B I/8.50 m.).

a.38 — P.T. Çömlekcik: 37 No. nun benzeri. Siyah astarlı cilâlı, perdahlı. Y. 170, Ç. 215 mm. (B I/8.75 m.).

a.39 — P.T. Çömlek: 36, 37, 38 No.ların benzeri. Üzerinde süs yok. Boz renkli, astarsız. Y. 215, Ç. 260 mm. (B I/8.00 m.).

a.40 — P.T. Çömlek: 39 No.nun benzeri. Y. 190, Ç. 270 mm. (B I/8.50 m.).

a.41 — P.T. Çömlekcik: Boğazla karın ortasında içeri doğru bir dirsek var; karın yuvarlak, üzerinde süs yok. Siyah astarlı, cilâlı. Y. 175, Ç. 195 mm. (B I/8.00 m.).

- a.42 — P.T. Çömlekcik: 41 No.nun benzeri. Y. 150, Ç. 165 mm. (B I/ 8.50 m.).
- a.43 — P.T. Derin ve büyük kap: Ağız hafifçe açık, boğaz kısa ve geniş, karın hafifçe dirsekli, kaide basık ve düz. Kenarda dairevî ve küçük bir kulp vardır. Siyah-devetüyü astarlı, cilâlı. Y. 210, Ç. 360 mm. (B I/8.00 m.).
- a.44 — P.T. Büyük tas biçiminde kap: Geniş ve çukur çizgilerle süslü. Kırmızı astarlı, cilâlı. Y. 160, Ç. 300 mm. (B I/8.00 m.).
- a.45 — P.T. Büyük kap: 43 No.nun benzeri. Siyah-kırmızı astarlı, perdahlı. Y. 150, Ç. 280 mm. (B I/8.00 m.).
- a.46 — P.T. kap: 43 No.nun benzeri. Siyah astarlı, perdahlı. Y. 160, Ç. 245 mm. (B I/8.00 m.).
- a.47 — P.T. Kap: 46 No.nun tam benzeri. Siyah astarlı, perdahlı. Y. 120, Ç. 180 mm. (B I/8.00 m.).
- a.48 — P.T. Kap: 46 No.nun benzeri. Siyah-Kahverangi mat astarlı. Y. 130, Ç. 210 mm. (B I/8.80=16.80 m.).
- a.49 (10163) — P.T. Geniş ağızlı, süslü çömlekcik: Ağız hafifçe açık, boğaz, düz ve kısa, boğazla karın arasında bir çukurluk, karın üzerinde bir dirsek bulunmakta; kaide dar ve düz. Dışı siyah astarlı, perdahlı, cilâlı; içi boz-devetüyü mat astarlı, perdahlı. Elle yapılmış, boğazla karın arasında geniş ve çukur çizgi ve dairelerden mürekkep süsler var. Y. 102, Ağ. Ç. 143, Bğ. Ç. 134, Ka. 50 mm. (B I/8.50 m.).
- a.50 — P.T. Çömlekcik: 49 No.nun benzeri siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. Y. 110, Ç. 140 mm. (B I/8.50 m.).
- a.51 (10164) — P.T. Çömlekcik, kenar ince ve dışarı doğru açık, boğaz üstüvanî, boğazla karın arasında içeri, karın üzerinde dışarı dirsek var. Kaidе dar ve düz. Elle yapılmış. Bir iki hat ve nokta ile süslenmiş; içi dışı esmer devetüyü astarlı, perdahlı; dışı cilâlı. Y. 84, Ağ. Ç. 88, Kr. Ç. 107, Ka. Ç. 39 mm. (B I/ 8.50 m.).
- a.52 — P.T. Yayvan çömlekcik: Çukur ve geniş çizgilerle süslü, siyah, açık kahverengi astarlı, perdahlı. Y. 97, Ç. 155 mm. (B I/ 8.00 m.).
- a.53 — P.T. Çömlekcik: 50 No.nun benzeri. Siyah astarlı, perdahlı, cilâlı. Y. 140, Ç. 170 mm. (B I/8.00 m.).

- a.54 — P.T. Yayvan çömlekcik: 52 No.nun benzeri, Kenarda küçük bir kabarcık var. Esmer astarlı, perdahlı. Y. 105, Ç. 175 mm. (B I/8.50 m.).
- a.55 — P.T. Yayvan çömlekcik: Mat devetüyü astarlı. Y. 100, Ç. 160 mm. (B I/8.50=16.50 m.).
- a.56 (10165) — P.T. Çömlekcik: Kenar dışarı doğru hafifçe açık ve ince, boğaz kısa ve üstüvanî, karın şişkin, boğazla karın arasında içeri, karın üzerinde dışarı doğru dirsek yapıyor; kaide dar ve düz. Dışı kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı; kenar ve boğazın içi kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı, karnın içi mat kırmızı astarlı, üzerinde süs yok. Y. 112, Ağ. Ç. 110, Bğ. Ç. 100, Kr. Ç. 136, Ka. Ç. 44 mm. (B I/8.75=16.75 m.).
- a.57 — P.T. Çömlekcik: Siyah-kahverengi astarlı, cilâsı kaybolmuş. Y. 90, Ç. 130 mm. (B I/8.75 m.).
- a.58 — P.T. Nakışlı çömlekcik: 51 No.nun benzeri. Mat kahverengi astarlı. Y. 109. Ç. 125 mm. (B I/8.00 m.).
- a.59 — P.T. Nakışlı çömlekcik: Siyah- kahverengi astarlı, perdahlı, cilâlı. Y. 104, Ç. 105 mm. (B I/8.50 mm.).
- a.60 — P.T. Nakışlı çömlekcik: Siyah-kahverengi astarlı, cilâlı. Y. 92. Ç. 105 mm. (B I/8.50 m.).
- a.61 — P.T. Yayvan çömlekcik, siyah-kahverengi astarlı. Y. 80, Ç. 105 mm. (B I/8.70 m.).
- a.62 — P.T. Çömlekcik: Mat siyah-kahverengi astarlı. Y. 85, Ç. 98. mm. (B I/8.50 m.).
- a.63 — P.T. Vazocuk: Çukur ve geniş çizgilerle süslü, siyah astarlı, cilâlı; perdahlı. Y. 100, Ç. 95 mm. (B I/8.50 m.).
- a.64 — P.T. Vazocuk: Koyu-devetüyü, cilâsı çıkmış. Y. 80, Ç. 100 mm. (B I/8.50 m.).
- a.65 — P.T. Vazocuk, mat siyah astarlı. Y. 85, Ç. 100 mm. (B I/8.50 m.).
- a.66 — P.T. Ağzı dar çanakcık: Kenarda küçük bir kulp bulunmaktadır. Siyah, astarlı, cilâlı. Y. 70, Ç. 80 mm. (B I/8.75 m.).
- a.67 — P.T. Vazocuk: Siyah kahverengi astarlı, cilâlı, perdahlı, çukur ve geniş çizgilerle süslü. Y. 85, Ç. 100 mm. (B I/8.75 m.).
- a.68 — P.T. Vazocuk: Siyah-kahverengi astarlı, cilâlı, perdahlı. Y. 90, Ç. 100 mm. (B I/8.50 m.).
- a.69 — P.T. — Vazocuk: Mat siyah-kahverengi-kırmızı astarlı. Y. 105, Ç. 120 mm. (B I/8.50=16.50 m.).

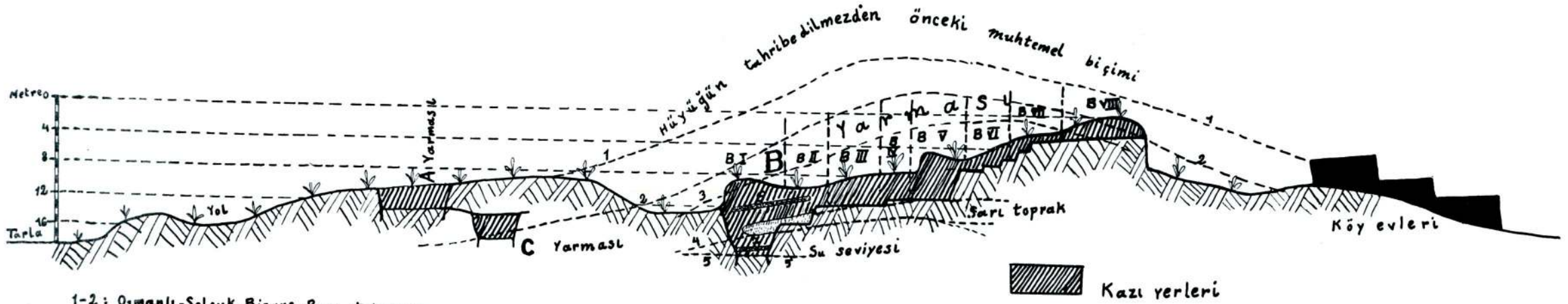
- a.70 — P.T. Vazocuk: Siyah-kahverengi astarlı, cilâlı. Y. 70, Ç. 90 mm. (B I/8.75 m.)
- a.71 — P.T. Kaba yapılı, üstüvanı kap: Bir tarafı açık olup ağzı, diğer kapalı taraf kaideyi teşkil ediyor. Mat kahverengi astarsız cilâsız. Y. 55, Ç. 60 mm. (B I/8.50 m.)
- a.72 — P.T. Üstüvanî kap: 71 No.nun benzeri. Y. 75, Ç. 65 mm. (B I/7.50 m.)
- a.73 — P.T. Vazocuk: Kırmızı astarlı, cilâsız. Y. 55, Ç. 85 mm. (B I/8.50 m.)
- a.74 — P.T. Vazocuk: 73 No.nun benzeri. Y. 85, Ç. 100. mm. (B I/8.50 m.)
- a.75 — P.T. Büyük çömlek ağzı: Boğaz üzerinde küçük bir kabarcık bulunmaktadır. Siyah-kahverengi astarlı. Y. 150, Ç. 250 mm. (B I/7.50 m.)
- a.76 — P.T. Küp ağzı: Geniş ve cidarı ince siyah-kahverengi astarlı. Y. 250, Ç. 400 mm. (B I/4.70 m.)
- a.77 — P.T. Vazo parçası: Çukur çizgilerle süslü kırmızı astarlı, cilâlı. Y. 130, Ç. 135 mm. (B I/7.00 m.)
- a.78 — P.T. Çanak parçası: Kenar karna kadar dik, karın dirsekli, kaide düz. Siyah astarlı, cilâsız. Y. 80 mm. (B I/8.50 m.)
- a.79 — P.T. Vazo parçası, ağzı yok, karın noksan. Y. 80, Ç. 120 mm. (B I/7.00 m.)
- a.80 (10166) — P.T. Vazo parçası: Kenar ince ve hafifçe açık, boğaz kısa, karnın en geniş yerinde bir dirsek var; kaide dar ve düz. Kırmızı, astarlı, cilâlı, perdahlı. Y. 80, Ç. 96 mm. (B I/7.00 m.)
- a.81 (10167) — P.T. İki başlıklı yağocağı (altar): Kaidesi bir kat'ı nakıs (elips)in yarısı kısa çapı üzerinden kesilmiş biçimde olup başlıklar bu kesik taraftan dikey olarak yükselmekte ve uçları üçgen biçiminde sona ererek yanlarında gözü temsil eden iki çukurluk bulunmaktadır. Bu suretle bir hayvan başını hatırlatmaktadır. Eserin ortası içbükey (muka'ar) olup dairevî kenarda ayrıca küçük bir çukurluk bulunmaktadır. İslî-devetüyü astarlı, perdahlı, cilâsız. Y. 125, U. 156, Gn. 172 mm. (B I/8.00 m.)
- a.82 — P.T. İki başlıklı portatif yağ ocağı: 81 No.nun benzeri. Eksiktir. Y. 150, U. 150 mm. (B I/8.00 m.)

- a.83 — P.T. Kurs biçiminde kapak: Ortada üçgen biçiminde bir kulp bulunmaktadır. Siyah-kahverengi astarlı, cilâlı, perdahlı. Ç. 270 mm. (B I/8.00 m.).
- a.84 — P.T. Kapak parçası: Üçgen biçiminde kulpu var. U 209, Gn 130 mm (B I/8.00 m.).
- a.85 — P.T. Kurs biçiminde süslü kapak: 83 No.nun benzeri; siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. Ç. 210 mm. (B I/8.75 m.)
- a.86 — P.T. Kapak parçası: Üçgen biçiminde bir kulplu; üzerinde çukur, daire biçiminde bir süs var. U. 220, Gn. 150 mm. (B I/7.00 m.).
- a.87 (10168) — P.T. Kurs biçiminde düz kapak: Kenardan ortadaki kulpa doğru 4 adet, birbirine paralel ikişer çizgi gurubu eşit aralıklarla uzanmaktadır. Bu paralel çizgilerin arası zikzaklı hatlarla doldurulmuştur. Paralel çizgi grupları arasındaki 4 boşlukta çukur birer daire bulunmaktadır. Ç. 179, Kl. 12 mm. (B I/8.50 m.)
- a.88 — P.T. Kurs biçiminde kapak: Tezyinatsız; siyah-kahverengi astarlı, perdahlı. Ç. 190 mm. (B I/8.50 m.).
- a.89 (10169) — P.T. 4 köşeli, süslü kapak: Kenarları hafifçe inhinalı ve köşeler keskin değil; çukur, düz hatlar, noktalar ve dairelerle süslenmiş, koyu siyah astarlı, perdahlı, cilâlı, hamuru hafifçe kumlu. U. 385, Gn. 340, Kl. 21 mm. (B I/7.00 m.).
- a.90 (10170) — P.T. Kurs biçiminde kapak, az çukur hatlar ve noktalarla hendesi süsler meydana gelmiş; hamuru ince kumlu, üstü siyah astarlı, cilâlı, perdahlı; altı siyah-tuğla rengi astarlı, perdahlı, cilâsız. Ç. 290, Kl. 18 mm. (B I/8.50 m.).
- a.91 (10171) — P.T. Kurs biçiminde kapak: Küçük delikli ve üstü sivri bir kulpu vardır. Birçok çizgilerin birbirini kesmesi ile kulpun etrafında 8 köşeli bir yıldız meydana gelmiştir. Üstü kırmızı astarlı, perdahlı, cilâlı; altı devetüyü astarlı, perdahlı, cilâsız. Ç. 105, Kl. 13 mm. (B I/9.00 m.).
- a.92 (10172) — P.T. Kurs biçiminde kapak: Sivri kulplu, her iki yüzü esmer - devetüyü astarlı, perdahlı, dışı cilâlı. Ç. 142, Kl. 12 mm. (B I/9.00=17.00 m.).
- a.93 — P.T. Fincan: Yanları dik, dibi düz. Devetüyü astarsız, cilâsız. Y. 25, Ç. 35 mm. (B I/8.50 m.).
- a.94 — P.T. Kurs biçiminde kapak parçası: Kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı. Ç. 180 mm. (B I/8.50 m.).

- a.95 — P.T. Kapak parçası: Esmer astarlı, perdahsız, cilâsız. Ç. 180 m. (B I/8.50 m.).
- a.96 — P.T. Kavanozcuk: Gövdesi beyzî biçimde, çarkla yapılmış, kırmızı, mat cilâlı, Geç Roma veya Bizans devri eseri. Höyüğün zirvesinden çıkmıştır. Y. 70, Ç. 65 mm. (B VIII/0.50 m.).
- a.97 (10173) — P.T. Hayvan başı: Alınla burun arası keskin bir sırt teşkil etmekte, sırtın iki tarafında kalan yüzler üzerindeki iki delik gözü ifade etmektedir. Kulaklar hafif birer sivrilik halindedir. Boynun üstü düz ve geniştir. Bir atı hatırlatmaktadır. Kırmızı-krem rengi - siyah astarlı, cilâsız. Boyun U. 100, Baş U. 79, boyun Gn. 66 mm. (B I/8.00 m.).
- a.98 (10174) — P.T. Helezonî kabartmalı küp parçası. Kabın karnı üzerine sonradan ince bir şeridin yapıştirılması ile hasıl olmuş çok kıvrımlı simetrik iki helezon vardır. Hamuru kumlu. İçi dışı kiremit rengi astarlı, dışı cilâlı, perdahlı. U. 410, Gn. 260 mm. (B I/8.00 m.).
- a.99 (10175) — P.T. Üzeri geniş dalgalı çanak kenarı: Dışta kenardan itibaren 35 er mm. aralıklı hafif sırtlar ve bunların arasında çukurlar kenara paralel olarak kabın dış yüzünü çevirmektedir. Dışı mat kırmızı astarlı, perdahlı; içi boz-kiremit rengi, iri kumlu, elle yapılmış. U. 140, Gn. 107 mm. (B V/100 m.).
- a.100 (10176) — P.T. Üzeri dalgalı çanak kenarı: Kenar köşeli, üzerinde kenardan itibaren 15 er mm. aralıklı sırtlar ve aralarındaki çukurlar kenara paralel olarak kaideye doğru devam etmektedir. Dışı kırmızı, astarlı, cilâlı; içi boz-kırmızı astarlı, kenarda bir kabarcık bulunmaktadır. Kesiti siyah, hamuru ince kumlu ve samanlı. U. 150, Gn. 120 mm. (B III/0.60 m.).
- a.101 (10177) — P.T. Dar ve keskin dalgalı kap karnı parçası: Dışında ortalama birer cm. Aralıklı ve kesiti bir (dişli)yi andıran sırtlar ve çukurlar bulunmaktadır. Dışı siyah cilâlı, perdahlı; içi mat kırmızı - boz astarlı. Hamuru kumlu ve samanlı. U. 83, Gn. 63 mm. (B IV/2.00 m.).
- a.102 (10178) — P.T. Üzerinde helezon biçiminde kabartma bulunan karın parçası. Dışı siyah astarlı, cilâlı; içi açık kahverengi astarlı. U. 136, Gn. 84 mm. (B I/3.00 m.).

- a.103 — P.T. Geniş, kabartmalı karın parçası (band keramik): Kırmızı-siyah astarlı, cilâlı. U. 110, Gn. 80 mm. (B II/2.50 m.).
- a.104 — P.T. İnce kabartmalı karın parçası: Siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 130 Gn. 70 mm. (B I/2.50 m.).
- a.105 — P.T. İnce kabartmalı karın parçası: Kabartma basit natüralist süsü andırıyor. Siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 130, Gn. 110 mm. (B II/1.50 m.).
- a.106 — P.T. İnce kabartmalı karın parçası: Siyah astarlı, cilâlı. U. 150, Gn. 100 mm. (B I/4.50 m.).
- a.107 (10179) — P.T. İnce kabartmalı karın parçası. Dışı siyah astarlı, cilâlı; içi koyu kahverengi. U. 105, Gn. 61 mm (B I/4.50 m.).
- a.108 — P.T. İnce oyma henesi çizgilerle süslü karın parçası: Siyah-kırmızı astarlı, cilâlı. U. 140, Gn. 85 mm. (B I/5.00 m.).
- a.109 — P.T. Hem oyma, hem kabartma ince henesi çizgilerle süslü karın parçası: Koyu kahverengi astarlı, perdahlı. U. 130, Gn. 110 mm. (B I/5.50 m.).
- a.110 (10180) — P.T. İnce henesi kabartmalarla süslü kenar parçası: Dışı siyah-devetüyü astarlı, perdahlı, cilâlı, içi mat kahverengi astarsız, pürüzlü. U. 111, Gn. 61 mm. (B II/2.50 m.).
- a.111 — P.T. İnce henesi çizgilerle süslü karın parçası: Siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 70, Gn. 40 mm. (B I/7.00 m.).
- a.112 (10181) — P.T. İnce çukur henesi çizgilerle süslü kap karnı parçası: Siyah astarlı, perdahlı, cilâlı. U. 100, Gn. 50 mm. (B IV/2.00 m.).
- a.113 — P.T. İnce kabartmalı karın parçası: Mat siyah astarlı. 120, Gn. 70 mm. (B I/8.00 m.).
- a.114 — P.T. Figürin (?): Üzerinde hilâl biçiminde olup, hilâlin iç tarafında iki düz ilâvesi bulunan yüksek, keskin kabartmalı parça basit bir hayvanın kuyruk ve arka ayakları olsa gerek. Mat kırmızı astarlı. U. 130, Gn. 90 mm. (B I/8.00 m.).
- a.115 (10182) — P.T. Dört çıkıntılı nesne: 115 mm. çapında olduğu hesaplanabilen bir daire parçası üzerinden buna dikey olmak üzere iki parça çıkmaktadır. Üzeri kırmızı-islî astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 93, Gn. 50 mm. (B V/3.00 m.).
- a.116 (10183) — P.T. Böl kadehi biçiminde kapçık: Kenar düz ve basit, dıştan içe hafif bir münhani çizerek kaideye iniyor.

- Kaide az yüksek bir halka biçiminde. Y. 85, Ağ. Ç. 160, Ka. Ç. 75 mm. (B V/3.00 m.).
- a.117 (10184) — P.T. İnce çizgili (incisé), sık ve karışık hendesi motiflerle süslü dik kap kenarı parçası: Kaidesi düz, geniş ve belki dört köşeli bir kabın kenarı, dışı siyah astarlı, cilâlı, perdahlı; içi pürüzlü, mat devetüyü astarsız. Y. 162, Gn. 173 mm. (B III/2.70=10.20 m.).
- a.118 (10185) — P.T. Kenar ve boğaz parçası: Çukur ve geniş bir iki hat ve noktalarla süslü çömlek parçası. Kenar ince ve açık, boğaz üstüvanî, içi dışı düz kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 210, Gn. 105 mm. (B I/6.50 m.).
- a.119 — P.T. Çukur ve geniş çizgilerle süslü çömlek boğazı parçası. Düz kırmızı astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 150, Gn. 130 mm. (B I/6.50 m.).
- a.120 — P.T. Çukur ve geniş çizgilerle süslü çömlek boğazı parçası. 119 No.nun benzeri. U. 100, Gn. 65 mm. (B I/6.50 m.).
- a.121 (10186) — P.T. Çukur ve geniş çizgi ve noktalarla süslü çömlek parçası: İçi ve dışı koyu kırmızı astarlı, içi mat, dışı cilâlı. U. 123, Gn. 87 mm. (B I/6.50 m.).
- a.122 — P.T. Geniş, çukur çizgi ve noktalarla süslü kenar parçası: İçi, dışı kırmızı, astarlı, perdahlı, cilâlı. U. 180, Gn. 110 mm. (B I/6.50 m.).
- a.123 (10187) — P.T. Geniş ve çukur hat ve nokta ile süslü çömlek karnı parçası: İçi, dışı kırmızı astarlı, perdahlı. U. 110, Gn. 80 mm. (B I/6.50 m.).
- a.124 — P.T. Çukur çizgilerle süslü çömlek karnı parçası: İçi, dışı kırmızı astarlı, perdahlı. U. 70, Gn. 60 mm. (B I/6.50 m.).
- a.125 — P.T. Çukur çizgi ve daire ile süslü çömlek parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 180, Gn. 60 mm. (B I/6.50 m.).
- a.126 — P.T. Çukur çizgi ve dairelerle süslü çömlek parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 100, Gn. 100 mm. (B I/6.50 m.).
- a.127 — P.T. Üzerinde çukur bir daire ile süslü çömlek parçası. Esmer astarlı, perdahlı, cilâlı. U. 190, Gn. 130 mm. (B I/6.50 m.).
- a.128 (10188) — P.T. Geniş kabartmalı çömlek karnı (bandkeramik): Çift, köşeli, geniş helezonî kabartmalı birçok kareleri ihtiva eden motiflerle birleşmektedir. Dışı kırmızı-devetüyü-

1-2 : Osmanlı-Selçuk-Bizans-Roma tabakası.

2-3 : Elle yapılmış, kırmızı, siyah astarlı cilalı kaplar.

3-4 : " " kaba veya ince kabartma veya çizgili, siyah astarlı, cilalı kaplar, ocaklar, obsidiyen, sileks ve bol maden

4-5 : Kırmızı, astarlı, spiral veya band süslü kaplar, obsidiyen ve kırmızı sileks bıçak veya testere.

6, 7 : Tuğlaşmış kerpiç tabakaları

KARAZ HÜYÜĞÜ
GÜNEY DOĞU — KUZAY BATI YÖNÜNDE KESİT

ÖLÇÜ : metre. YAPAN: Kemal Turfan

Plân: 1

- esmer astarlı, perdahlı, içi mat boz renkli. U. 340, Gn. 250 mm. (B I/6.50 m.).
- a.129 — P.T. Geniş kabartmalı büyük küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 400, Gn. 300 mm. (B I/6.50 m.).
- a.130 (10189) — P.T. Geniş köşeli, çift helezonî kabartmalı büyük çömlek parçası. Dışı devetüyü astarlı. U. 330, Gn. 200 mm. (B I/6.50 m.).
- a.131 — P.T. Çift ve köşeli helezonî ve geniş kabartmalı büyük çömlek parçası. Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 250, Gn. 200 mm. (B I/6.50 m.).
- a.132 — P.T. Geniş kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 360, Gn. 240 mm. (B I/6.50 m.).
- a.133 — P.T. Helezonî kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 200, Gn. 130 mm. (B I/6.50 m.).
- a.134 — P.T. Kareler teşkil eden geniş kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 240, Gn. 140 mm. (B I/6.50 m.).
- a.135 — P.T. Geniş, helezonî kabartmanın bir kısmını ihtiva eden küp parçası: Siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 170, Gn. 140 mm. (B I/6.50 m.).
- a.136 — P.T. Geniş kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 180, Gn. 160 mm. (B I/6.50 m.).
- a.137 — P.T. Helezonî kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 140, Gn. 80 mm. (B I/6.50 m.).
- a.138 — P.T. Helezonî kabartmalı küp parçası: Kırmızı, astarlı, perdahlı. U. 130, Gn. 65 mm. (B I/6.50 m.).
- a.139 — P.T. Helezonî kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 300, Gn. 140 mm. (B I/6.50 m.).
- a.140 — P.T. Helezonî kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı. U. 180 Gn. 110 mm. (B I/6.50 m.).
- a 141 — P.T. Helezonî geniş kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı, cilâlı. U. 180, Gn. 150 mm. (B I/6.50 m.).
- a.142 — P.T. Helezonî geniş kabartmalı küp parçası: Kırmızı astarlı, perdahlı, cilâlı. U. 190, Gn. 170 mm. (B I/6.50 m.).
- a.143 — P.T. Portatif ocak olması muhtemel şey: Beyzi bir yarım daire biçiminde, ortası çukur yukarıya doğru yükselen iki çıkıntının uçları kırılmış. 81 ve 82 No.ların benzeri. U. 210, Gn. 160 mm. (B I/7.50 m.).

- a.144 — Ocak biçiminde nesne: 143 No.nun benzeri. U. 170, Gn. 160 mm. (B I/6.50 m.).
- a.145 (10190) — P.T. İnce kabartmalı büyük çömlek parçası: Helezon ve paralel hatlarla hendesî süsler var. Kabartmanın bulunduğu saha siyah astarlı, perdahlı, gümüşî cilâlı; diğer kısım kahverengi astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 320 Gn. 190 mm. (B I/3.00 m.).
- a.145m — P.T. İnce helezonî kabartmalı büyük çömlek parçası: Siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. U. 160, Gn. 120 mm. (B I/1.50 m.).
- a.146 (10191) — P.T. Keskin kertikli büyük çömlek parçası: Karın üzerinde kabı çevreleyen derince bir çukurun kenarında keskin bir kertik bulunmaktadır. Dışı siyah astarlı, perdahlı, cilâlı; içi boz astarlı. U. 260, Gn. 120 mm. (B IV/1.50 m.).
- a.146m. — P.T. Kertikli çömlek parçası: 146 No.nun benzeri. U. 140, Gn. 120 mm. (B II/1.20 m.).
- a.147 — P.T. Yassı ve geniş, ortası açık dairevî bir tablanın parçası: 172 No.da kayıtlı ocağın tabanını andırıyor. Dış muhit uzunluğu 210, Gn. 200 mm. (B I/6.50 m.).
- a.148 (10192) — P.T. Ocak(?) parçası: Yere dikey duran, kaidesi inhinalı, üzerinde keçi ayağı biçiminde küçük bir çıkıntı var. Boz astarlı, perdahlı. U. 190, Y. 190 mm. (B V/2.50 m.).
- a.149 — P.T. Ocak(?) parçası: 148 No.nun benzeri. Y. 105, Gn. 60 mm. (B III/1.50 m.).
- a.150 — P.T. İnce çizgili (incisé) kap parçası. U. 120, Gn. 75 mm. (B III/2.50 m.).
- a.151 — P.T. İnce çizgili (incisé) kap parçası. U. 85, Gn. 75 mm. (B I/4.50 m.).
- a.152 (10193) — P.T. Helezonî kabartmalı ve çizgilerle süslü çömlek parçası. U. 90, Gn. 80 mm. (B I/5.50 m.).
- a.153 — P.T. Helezonî kabartma ve çizgilerle süslü parça. U. 70, Gn. 70 mm. (B III/2.80 m.).
- a.154 — P.T. İnce çizgilerle (incisé) süslü kap parçası. U. 70, Gn. 50 mm. (B III/100 m.).
- a.155 (10194) — P.T. İnce basit çizgilerle süslü kap parçası: Esmer, astarsız, cilâsız. U. 117, Gn. 78 mm. (B IV/1.50 m.).
- a.156 — P.T. Kabartma ve çizgilerle süslü kap parçası. U. 100, Gn. 70 mm. (B III/1.50 m.).

- a.157 — P.T. Kareler teşkil eden ince kabartmalarla süslü kap parçası. U. 90, Gn. 60 mm. (B I/2.00 m.).
- a.158 — P.T. Kareler teşkil eden ince kabartmalarla süslü kap parçası. U. 120, Gn. 75 mm. (B I/2.50 m.).
- a.159 (10195) — P.T. İnce vazo(?) parçası kenarı: Kenar hafifçe dışarı kıvrık, boğaz dik ve uzunca, karın kürevî (olmalı). Boyun üzerinde paralel iki çizginin arası mail çizgiler ve bunların arası da noktalarla doldurularak (incisé) süslenmiş. Dışı koyu siyah astarlı, perdahlı, cilâlı. U. 100, Y. 70 mm. (B IV/2.00 m.).
- a.160 — P.T. Makara biçiminde nesne: Astarsız. U. 60, Ç. 55 mm. (B III/2.00 m.).
- a.161 — P.T. Boğazı üzerinde ince çizgilerle (incisé) ve noktalarla süslü çömlekcik parçası: Siyah astarlı, cilâlı, perdahlı. Ağz kenarı hafifçe dışarı kıvrık, boyun kısa, karın kürevî. U. 190, Gn. 140 mm. (B III/1.50 m.).
- a.162 — P.T. İnce kabartma çizgilerle süslü kap parçası. U. 180, Gn. 170 mm. (B I/6.50 m.).
- a.163 — P.T. İnce kabartma ve helezonî hatlarla süslü kap parçası: Ortası delik; siyah astarlı, perdahlı. U. 210, Gn. 140 mm. (B III/2.50 m.).
- a.164 (10196) — P.T. Kurs biçiminde kapak kenarı: İnce, üst yüzü içeri doğru kalınlaşarak bir sırt teşkil ettikten sonra ortada geniş bir çukurluk yapacak şekilde birdenbire inceliyor. Bu çukurun ortasında kesiti tam bir daire olan kulp bulunmaktadır. Ç. 290 mm. (B III/3.50 m.).
- a.165 — Ortası delik, basık küre biçiminde taş topuz: Deliğin iki ağzı fazla geniş, ortası dar. Y. 40, Ç. 80 mm. (B I/5.00 m.).
- a.166 (10197) — Bileyi(?) taşı: Takriben mütevaziyülmüstatilât (dik-dörtgen prizma) biçiminde olup uzun yan yüzleri düz, uçlardaki dar yüzleri pürüzlüdür. U. 130, Gn. 41, Y. 30 mm. (B I/4.50=12.50 m.).
- a.167 — Obsidiyen perdah(?) taşı: Takriben böbrek biçiminde olup sürtme sonunda yüzü aşınmış ve düzleşmiştir. U. 50, Gn. 30 mm. (B I/8.00 m.).
- a.168 — Keman biçiminde, sapı kırılmış eltaşı(?): Bazalt(?)tan. U. 150, Gn. 110 mm. (B II/2.00 m.).
- a.169 — P.T. Ocak(?) parçası. U. 15, Gn. 100 mm. (B III/2.70 m.).

- a.170 — P.T. Helezonî kabartmalı parçalar halinde küp: Siyah astarlı, cilâli perdahlı. (B I/8.00 m.).
- a.171 (10199) — P.T. Zoomorf kulplu kapak: 4 ayaklı, köpek cinsinden olan hayvanın kuyruğu ve ayakları kapağın yüzüne yapışmış halde, gövde keskin bir sırt halinde, baş normaldir. Baş ve boyun kulp yerini tutmaktadır. Kenarda eşit aralıklarla, 20 mm. çapında, ortası kabarıntılı 5 çukur daire bulunmaktadır. Devetüyü astarlı, cilâli, perdahlı. Ç. 165, Kl. 11, hayvanın başına kadar Y. 35 mm. (B I/7.00 m.).
- a.172 — P.T. Ortasında sacayağı biçiminde üç ayak yükselen büyük ocak (tandır?): Uçları domuz burnu biçiminde biten ayaklar dıştan içe inhina ile uzanmakta ve aralarında ortalama 20 sm.lik aralık bulunmaktadır. Ayaklar kaideye doğru birdenbire kalınlaşarak inmekte ve ortası boş, takriben 95. sm. çapında dairevî bir tablaya yapışmaktadır. Dairevî tablanın ortasındaki takriben 35 sm. çapındaki boşluk bir tandır şeklinde çukur ve 30 sm. kadar derinlikte olup içi odun külü ve kömürü dolu olarak bulunmuştur. Ayakların bu çukura bakan iç yüzleri ateşin tesirile fazla pişmiş ve islenmiştir. Ayaklardan ikisi arasında, güney doğu tarafta tabla üzerinde dıştan ortadaki çukura birleşen bir açıklık vardır ki kül ve kömürün çıkarılmasını kolaylaştırmak için yapılmış olmalıdır. Ocak heyeti umumiyesiyle zemine yapışık halde yapılmıştır. Ç. 950 mm. (B I/4.50=12.50 m.).
- a.173 (10200) — Üç ayaklı büyük ocak (tandır?): a.172 nin benzeri olup aynı oda içinde bulunmuştur. Evvelkinden farklı olarak kenarında çift tabla bulunmaktadır ve daha güzeldir.
- a.173 (Mükerrer) ocak: Dairevî tabla üzerinde uçları yukarı doğru sivri üç çıkıntısı vardır a.172 den bir mimarî tabaka üstte B III mevkiinde bulunmuştur. Daha küçük ve basittir.

MADEN EŞYASI

- a.174 (10201) — Bakır nacak: Tek ağızlı olup dış tarafı dairevî iç tarafında ise gaga biçiminde hafif bir kıvrılma vardır. Başı hafif bir açı yaparak köşeli bir sırt teşkil etmekte, sapın geçeceği deliğin ağızları beyzi bir şekil almaktadır. Başın deliğin ağızına gelen iki kenarı birer sırt yapacak şekilde kalın, ortanın iki

- yan yüzleri oluk biçiminde çukurdur. Deliğin sağ yanı çatlak olarak bulunmuştur. U. 160, Ağ. Gn. 54, Baş U. 50, Baş Gn. Gn. 35 mm. (B I/4.00=12.00 m.).
- a.175 (10202) — Bakır keski: En kalın yeri 4 mm. olan yassı bir safihadan ibarettir. Sap tarafının ince olması ağaç veya boynuz bir sap geçirilerek kullanıldığını gösterir. Ağız geniş, keskin ve dairevî. U. 125, Ağ. Gn. 46, Sap Gn. 24, Kl. 4 mm. (B II/2.50=10.50 m.).
- a.176 (10203) — Bakır delikli toplu iğne: Büyücek ve yuvarlak olan baştan itibaren 30 ncu mm. üzerinde genişlemiş bir kısmın ortasında 1 mm. çapında bir delik bulunmaktadır. Ucu uzun ve ince. Baş Ç. 11, orta Ç. 3, U. 142 mm. (B I/5.50=13.50 m.).
- a.177 (10204) — Bakır mızrak (?) ucu: Uzunca bir söğüt yaprağı biçiminde, kenarları keskin, sap dar ve kesiti bir müstatili andırıyor. U. 120, Gn. 27 mm. (B I/4.00=12.00 m.).
- a.178 (10205) — Bakır, kama biçiminde mızrak (?) ucu: Ağız uzunca, kenarları ve ucu keskin, sap dar ve kesiti bir müstatildir. Ağız pash ve fazla yıpranmış. U. 182, Gn. 36, Ağ. Kl. 3 mm. (B I/4.00=12.00 m.).
- a.179 (10206) — Bakır orak biçiminde alet: Sapı dar, kalın ve köşeli ağız eğri ve az keskin, uç taraf düz. Ağızın ters tarafı ince, ucun her iki yanı da keskin. U. 178, Gn. 25 mm. (B III/250=10.50 m.).
- a.180 (10207) — Bakır at nalı biçiminde yarım halka: Hafifçe yassı ve uçları birbirine yaklaşıktır. Gn. 16, Kl. 12, U. (muhit) 275, Ç. 107 mm. (B V/Tepe). Bilezik olduğu anlaşılıyor.
- a.181 (10208) — Mâdeni yüzük: Kaşı kendinden ve düz olup üzerinde majüskül bir süslü L harfi ve kaşın iki yanında ince çizgi ile yapılmış iki süs vardır. Halka kısmı ince ve yuvarlaktır. C. yarmasında zeminden 2 m. derinde bulunmuştur. Klâsik çağ eseridir.

KÜÇÜK TAŞ ALETLER

- a.183 (10210) — Esmer sileksten küçük testere: Hafifçe eğri ağız kalın ve dişlidir. Sırtı ince ve keskindir. U. 45, Gn. 19, Kl. 7 mm. (B III/3.50 m.).

- a.184 (10211) — Kırmızı sleksten testere. Hafifçe eğri, ağzı kalın ve dişli, sırtı ince ve keskin. Ağız kullanma sonunda aşınmış ve cilâlanmıştır. U. 84, Gn. 27, Kl. 8 mm. (B I/5.00 m.).
- a.185 (10212) — Koyu gri sleksten testere: Sekonder. Ağzı kalın ve dişli, sırtı ince ve keskin, ağız kullanıldığı için aşınmış ve cilâlanmıştır. U. 105, Gn. 23, Kl. 9 mm. (B I/8.75 m.).
- a.186 (10213) — Sleks testere: Hafifçe eğri hem ağzı, hem de sırtı dişli. Ağız kalın ve aşınmış, sırt ince. U. 71, Gn. 17, Kl. 6 mm. (B I/8.50 m.).
- a.187 (10214) — Kahverengi taş boncuk: Bir yüzü düz, diğer yüzü basık bir mahrut biçiminde olup küçük bir ağırşığı andırmaktadır. Deliği geniştir. Y. 9, Ç. 19 mm.

KEMİK EŞYA

- a.188 (10215) — Kemik boncuk: Bir yüzü düz, diğer yüzü yuvarlak; üzerinde torna izleri var. Muahhar çağlara ait olmalıdır. Y. 6, Ç. 12 mm. (B III/1.50=9.00 m.).
- a.189 (10216) — Delikli parmak kemiği: Cesamet itibarile koyun veya keçinin parmak kemiğini andırıyor. İnce tarafında birbirine dikey iki delik delinmiştir. Hiç işlenmemiş, mafsallardaki girinti ve çıkıntı olduğu gibi duruyor. U. 34, Gn. 8 mm. (B III/1.40=9.00 m.).
- a.190a (10217a) — İşlenmiş köpekdişi: Köpeğin uzun ve sivri olan köpek dişi. Hafif eğri, küçük bir mekiği andırıyor. Kök tarafında bir delik açılmıştır. İğne yerine kullanılmış olmalıdır. U. 30, Gn. 7 mm. (B III/1.50=9.00 m.).
- a.190b (10217b) — İşlenmiş köpek dişi: 190'nın benzeri. U. 32, Gn. 7 mm. (B III/1.50=9.00 m.).
- a.191 (10218) — Kemik ok ucu. Sap tarafında, saplandığı zaman çıkarılmasına mâni olmak için yapılmış olup kırılmış bir mahmuzun yeri görülmektedir. U. 64 mm. (B V/3.00 m.).
- a.192 (10219) — Kemik iğne parçası: İnce uzun, ucu sivri, baş tarafı kırılmış siyah renkte. U. 64, Ç. 4 mm. (B III/1.50=9.00 m.).
- a.193 (10220) — Kemik biz: Ortadan itibaren bir tarafı ince, diğer tarafı kalın. Bir yüzü sünger gibi pürüzlüdür. U. 83, Ç. 9 mm. (B III/1.50=9.00 m.).

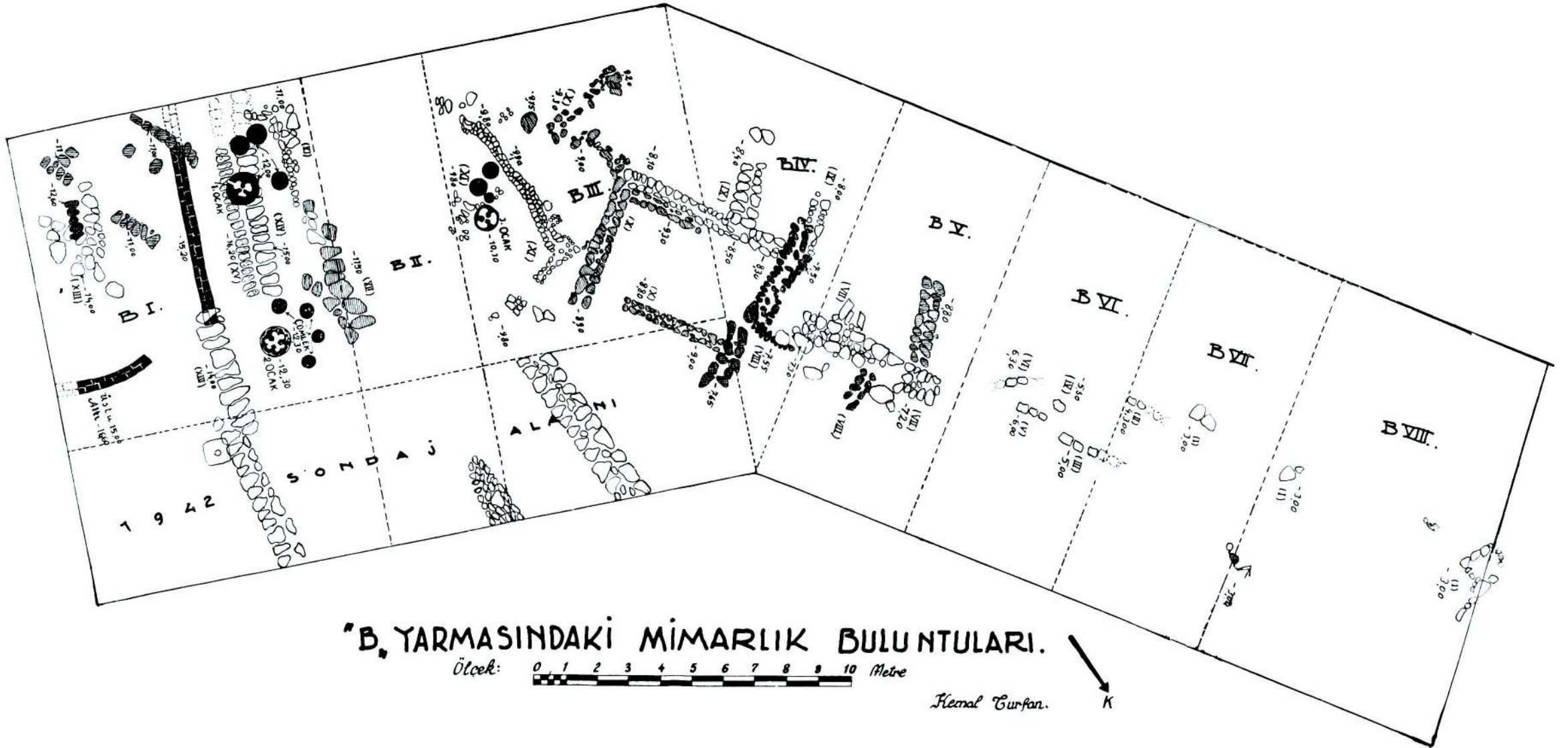
- a.194 (10221) — Kemik biz: Küçük ve ince bir mekik biçiminde. Bir yüzü sünger gibi pürüzlü. U. 80, Ç. 8 mm. (B III/1.40 m.).
- a.195 (10222) — Kemik biz: İki tarafı ince, bir ucu sivri, diğer ucu kırık. U. 85, Ç. 7 mm. (B I/5.00=13 m.).
- a.196 (10223) — Kemik biz: Mekik biçiminde. İki ucu sivri, biraz yassı, cilâsız, perdahsız. U. 98, Gn. 10 mm. (B I/5.00=13.00 m.).
- a.197 (10224) — Kemik biz: Bir tarafı kalın, diğer tarafı az ince, perdahlı, cilâlı, bir yanı süngerimsi; kalın uç kırık. U. 160, Ç. 10 mm. (B III/1.50=9.00 m.).

KARAZ'DA 1942 YILI SONDAJINDA BULUNAN EŞYA

(Sondaj safhası neticeleri III. Türk Tarih Kongresi 1943 (s. 165-169) de tanıtılmış idi. Burada bulunan eserlerin envanterini eklemeyi lüzumlu gördük.)

- 1 — Açık kahverengi çakmak taşından safiha. U. 65 mm.
- 2 — Evvelkinin aynı. U. 62 mm.
- 3 — „ „ U. 50 mm.
- 4 — „ „ U. 43 mm.
- 5 — „ „ U. 50 mm.
- 6 — „ „ U. 65 mm.
- 7 — „ „ U. 65 mm.
- 8 — „ „ U. 60 mm.
- 9 — „ „ U. 48 mm.
- 10 — „ „ U. 55 mm.
- 11 — Siyah obsidyen bıçak: Primer. U. 50 mm.
- 12 — Siyah ve şeffaf obsidyen bıçak: Sekonder. Uç tarafında ip bağlamak için bir kertik var. U. 60 mm.
- 13 — Obsidyen bıçak: Primer. U. 60 mm.
- 14 — Obsidyen bıçak: Primer. U. 50 mm.
- 15 — Açık kahverengi çakmak taşı safihası. U. 55 mm.
- 18 — Kemikten süslü nesne: Bir ucu deliklidir. Üzeri ortasında bir nokta bulunan dairelerle süslü. Kırık ve noksan.
- 19 — Bronz ok ucu: Sap tarafında boru şeklinde delik ve bir yanında saplandığı zaman çıkmasına mâni olacak bir çengeli var. U. 50 mm.
- 20 — Kesiti dört köşeli bakır biz. U. 72 mm.

- 21 — Çömlek parçası: Dışı siyah, astarlı, cilâlı; içi kırmızı. Üzerinde ince kabartma çizgilerle süsler var.
- 22 - 25—21 gibi.
- 26 — Çömlek parçası: Dışı siyah-kırmızı astarlı, ince kabartma hatlarla hendesi süslü.
- 27 — Çömlek parçası. 21 gibi.
- 28 — 21 gibi.
- 29 — Çömlek parçası: Dışı siyah, cilâlı. Üzerinde ince kabartma ve çukur çizgilerle meydana gelmiş bir helezon vardır.
- 30 — Çanak parçası: Çukur ve kırık çizgilerle süslü.
- 31 — Çanak parçası: Koyu kahverengi cilâlı, ince çukur çizgilerle süslü.
- 32 — Çanak kenarı.
- 33 — Çömlek kenarı: Siyah astarlı, cilâlı, içi kırmızı; boynu çizgilerle süslü, ince iş.
- 34 — Çanak parçası: Siyah cilâlı, dışı çukur hendesi çizgilerle süslü. B 3 de çıktı.
- 35 — Çanak parçası: Kulpu kırık. İçi ve dışı siyah, bir maşraba olması muhtemel. Kenarı hafif dışarı taşkın. Y. 110 mm.
- 36 — Çanak parçası: Üstü siyah cilâlı.
- 37 — Çanak parçası: Üstü siyah cilâlı.
- 38 — Çanak parçası: Üstü siyah cilâlı.
- 39 — Çanak parçası: Üstü siyah cilâlı, dışı çukur çizgilerle, içi sarımtırak çizgilerle süslü.
- 40 — Dört köşe kesitli, bir tarafı sivri bakır çivi. U. 60 mm.
- 41 — Kapak kulpu: Siyah cilâlı.
- 42 — Hilâl biçiminde kulp.
- 43 — Kulplu kenar, gövdeye yakın ve iptidai.
- 44 — Üzerinde meme şeklinde tutacağı olan kenar parçası.
- 45 — Ocak parçası: Dışı kırmızı astarlı, domuz burnu biçiminde ucunda hilâlvarî kabartması vardır. B 3 de bulundu.
- 46 — Siyah kulp (B 2 de bulundu).
- 47 — Siyah küp (B 2 de bulundu).
- 48 — Siyah küp (B2 de bulundu).
- 49 — Kırmızı astarlı güveç: Dibi yok, iki kulplu (B1 de yangın tabakasından aşağıda bulundu).
- 50 — Siyah delikli taş askı (B1 de zeminden 6,50 metre derinde bulundu).

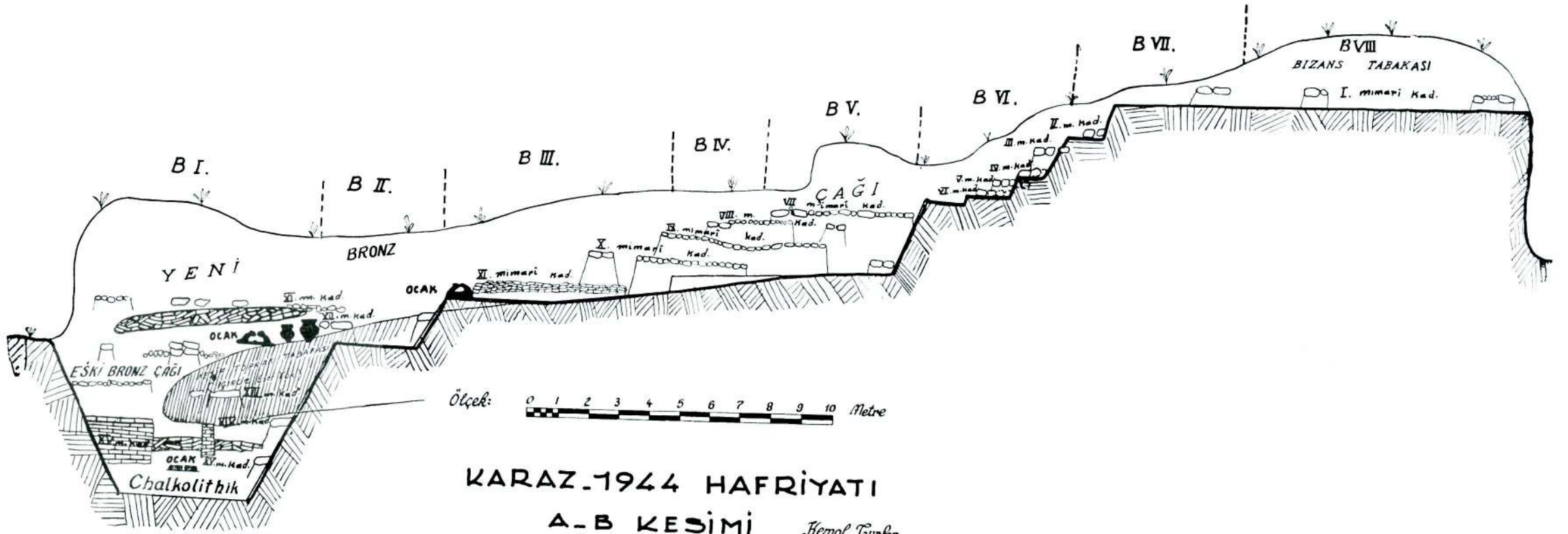

"B. YARMASINDAKİ MİMARLIK BULUNTULARI.

Ölçek: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Metre

Kemal Turfan.

K

- 51 — Obsidien bıçak: Bir ucunda ip bağlamak için kertiği var, sekonder (yangın tabakasından 0.60 metre derinde B2 de bulundu) U. 68 mm.
- 52 — Bakır veya bronz helezon biçiminde yüzük (B1 de yangından 2.00 m. derinde bulundu).
- 53 — Obsidien yarı şeffaf ok ucu parçası (B4 de yangından 3.20 metre yukarıda bulundu).
- 54 — P.T. kesik mahrut biçiminde nesne: Y. 70, kaide çapı 75 mm.
- 55 — Siyah, çizgili, kırık tek kulplu düz kaideli testicik: Kulp şerit şeklinde (köylüler tarafından bulunmuş ve 50 kuruşa satın alınmıştır) Y. 120, kaide çapı 50 mm.
- 56 — P.T. sacayağı parçası (B1 de yangın tabakasından 3 m. derinde bulundu) Y. 100 mm.
- 57 — P.T. siyah cilâlı kabartmalı ve oluklu çanak parçası (B1 de yangın tabakasından üç metre derinde bulundu).
- 58 — P.T. kabartmalı çanak parçası: Siyah cilâlı, yer yer sarı benekli (B1 de yangından 3.50 metre derinlikte çıktı).
- 59 — Siyah cilâlı çanak parçası: Üzerinde kabartma motifler var (B1 de yangından 1.30 m. derinde bulundu).
- 60 — P.T. dışı siyah cilâlı, yer yer sarı benekli çömlek parçası: Üzerinde yılan benzer kabartma bir motif vardır. 195 × 135 mm. (B1 de yangın tabakasından 3 m. derinde bulundu).
- 61 — Dışı siyah cilâlı, kabartmalı çanak parçası (B3 de bulundu 180 × 100 mm.
- 62 — Dışı kırmızı cilâlı, astarlı, kabartmalı çanak parçası. (B1 de yangın tabakasından 3.60 m. derinde bulundu) 170 × 130 mm.
- 63 — P.T. üstü lekeli kırmızımtırak astarlı çanak parçası: Üstünde çift muvazi oluklu tezyinat vardır (62 ile beraber bulundu).
- 64 — P.T. üstü cilâsız kenarında kıvrık ufacık kulplu fincan, kenarı az zedelenmiş, dibi yuvarlaktır (B5 de bulundu) Y. 30, çapı 38 mm.
- 65 — P.T. dışı siyah astarlı, cilâlı ağız kırık, boğazı dar ve kısa, karnı yuvarlak, dibi sivri kapçık (Ahlatlıbel ve Alaca tipinde. B2 de bulundu). Y. 32, çapı: 65 mm.
- 66 — İslî çanak kenarı: Boyna doğru kulp yerine iki yanı çukur bir kabarcık vardır. İçi kırmızımtırak, kenar dışa taşkın.

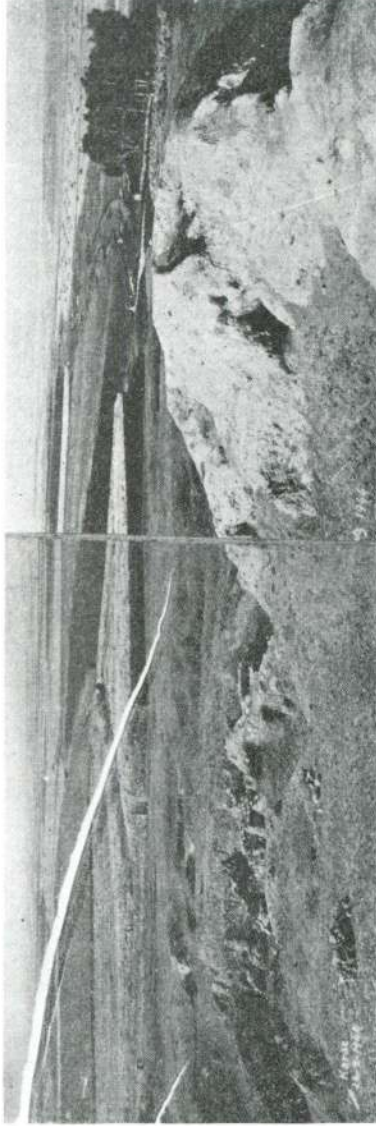
- 67 — Siyah boya astarlı ve cilâlı küp kenarı: Üstünde oluk ve nokta şeklinde süsler var (B₅ de yangın seviyesinde bulundu). 190 × 210 mm.
- 68 — Üstü siyah astarlı cilâlı çanak parçası. Üzerinde çizgi süsü var. U. 85 mm.
- 69 — Tabak kenarı: Üstü siyah cilâlı ve astarlı. 8 mm.
- 70 — Siyah cilâlı bir çanağın kenarından aşağı kısmı: Dibinin kaidesi küçük ve değirmi düzlük halinde (B₅ de yangın seviyesinde bulundu).
- 71 — Üstü siyah cilâlı ve kabartmalı çanak parçası
- 72 — Üstü siyah cilâlı çanak parçası: Oluklu ve bir adet göbek tezyinatı var (B₃ de yangın seviyesinde bulunmuştur).
- 73 — Açık kahverengi boya astarlı ve cilâlı çanak parçası (B₂ de yangın seviyesinden 1 m. derinde bulundu). Üzerinde oluklu hendesî süsler vardır.
- 74 — Ufacık değirmi kaideli ve kuş gagası biçiminde akıtacaklı kap: Kulp kısmı kırıktır, boynu sarımtırak, karından aşağısı siyahtır (B₅ de yangın seviyesinden 230 m. derinde bulundu. Y. 144 mm. kaide çapı 30 mm.
- 75 — P.T. çömlek ağzı parçası: Üstü siyah cilâlı, boynunda iki tarafı çukurlu düğmecik vardır (B₄ de yangından 2.30 m. yüksekte bulundu).
- 76 — P.T. çömlek ağzı parçası: Üstü siyah cilâlı, boynunda iki tarafı çukurlu düğmecik vardır (B₄ de yangından 0.50 m. derinde bulundu).
- 77 — P.T. siyah cilâlı ve astarlı çanak parçası: İçi kırmızı kabartma süslüdür (B₁ de bulundu).
- 78 — Koyu kahverengi çakmak taşından yarı hilâl biçimli safiha. Ağzı dişli (B₅ de yangından 2.30 m. yüksekte bulundu).
- 79 — İşlenmiş kemikten, iki ucu sivri, dairevî maktalı uç. U. 7 mm.
- 80 — İşlenmiş yuvarlak kemikten ağırşak (yangından 0.50 m. aşağıda bulundu).
- 81 — Siyah boya astarlı ve cilâlı çanak parçası: Üstünde kabartma ve oluklu süsler vardır (B₃ de yangın tabakası hizasında bulundu).
- 82 — Siyah astarlı çanak kenarı: Omuz hizasında iki yanı basık bir düğmecik vardır (B₂ de yangın hizasında bulundu).

- 83 — Siyah astarlı cilâlı çanak parçası, üstünde kabartma bir şerit üzerinde iki sıra derin noktalar halinde süs vardır (B2 de yangın hizasında bulundu).
- 84 — Dışı siyah astarlı, içi kırmızı çanak kenarı (B2 de yangın hizasında bulundu).
- 85 — Dışı kırmızı astarlı, bir merkezli daireler ve kırık hatlarla süslü, ince kabartmalı çanak parçası (B2 de yangın hizası).
- 86 — İşlenmiş kemik biz: Beyzi kesitli (B2 de yangın altı).
- 87 — Dışı siyah astarlı cilâlı, keskin kertikli çanak parçası (B4).
- 88 — İçi dışı kahverengi astarlı cilâlı çanak parçası: Bir kapağın kenarı olması muhtemel (B4 de bulundu).
- 89 — P.T. kaidesi düz, üstü çukur ve köşe teşkil eden nesne: Y. 55 mm. (B1 de yangından bir metre aşağıda bulundu).
- 90 — Kulp parçası: Şerit biçiminde; üste bulundu.
- 91 — P.T. dibi yuvarlak, ağız geniş kapçık (B5 de yangından 2.50 m. yukarıda bulundu). Çap: 40, Y. 23 mm.
- 92 — P.T. siyah, dibi pürüzlü, biçimi gayri muntazam kapçık (B3 de yangından bir metre yukarıda). Ağız çapı: 40, Y. 25 mm.
- 93 — Dışı siyah cilâlı astarlı çanak parçası: Üzeri dairevî kabartmalı (B3 yangından 1 m. yukarıda).
- 94 — Yassı armut biçiminde işlenmiş taş nesne: (Ucu kırık, kahverengi damarlı, B4 de yangından 2 m. yüksekte) 120 × 90 × 45 mm.
- 95 — Kaidesi genişçe, üstü kırık P.T. nesne: Silindir biçimli (54 gibi) B4 de yangından 2 m. yukarıda bulundu. Kaide çapı: 90 mm.
- 96 — P.T. ocak(?) parçası (56 ve 97 gibi) B4 de yangından 3 m. yukarıda. Y. 95 mm.
- 97 — P.T. ocak parçası(?) (B1 de bulundu). Y. 45 mm.
- 98 — Dışı siyah astarlı, çukur çizgilerle (incisé) kap kenarı (B4 de yangından 1.20 m. yukarıda bulundu).
- 99 — P.T. koyu sarı astarlı cilâlı, daire biçiminde kabartma süslü kap.
- 100 — Dışı siyah astarlı, yüksek derecede cilâlı, içi kırmızı, çömlek kulpu (B4 de yangından 1.50 m. yukarıda bulundu).
- 101 — P.T. Ağırşak: Üzerinde gelişi güzel çizgiler var (B4 de yangından 1.50 m. yukarıda bulundu). Çap: 30, Y. 10 mm.
- 102 — Dışı kırmızı astarlı, cilâlı, derin oluklu süslü çömlek parçası (B2 de 1 nci yangından 1.50 m. aşağıda).

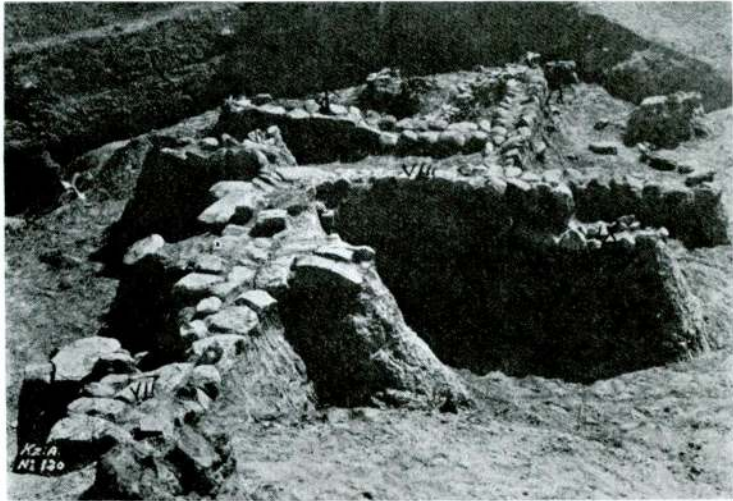
- 103 — Kemik ağırşak: Altı düz, üstü şişkin (1 nci yangından 0.50 m. aşağıda). Y. 20.50, çap: 40 mm.
- 104 — Obsidien ince bıçak: Ucu hafif kıvrık işlenmemiş (B1 den 1 nci yangın tabakasından 4 m. aşağıda bulundu, ikinci yangın katında). U. 50 m.
- 105 — İşlenmiş kemik biz: Dikkatsiz yapılmış, beyzi kesitli (B4 de 1 nci yangında 2 m. yukarıda bulundu). U. 115 mm.
- 106 — Kemik bir ucu delikli iğne (105 ile beraber bulundu).
- 107 — Bakır levha: Paslı ve kırık (B3 de 1 nci yangından 0.50 m. aşağıda).
- 108 — Beyazımsı çakmak taşından bıçak: Sekonder (B3 de 1 nci yangında 0.50 m. aşağıda).
- 109 — Kemik biz (108 ile beraber çıktı). U. 55 mm.
- 110 — Bakır dört köşe kesitli uç (B2 de 1 nci yangından 0.50 m. aşağıda bulundu). U. 75 mm.
- 111 — P.T. içi ve dışı kırmızı çömlekcik (B1 de 2 nci yangın tabakasının altında bulundu). Y. 180, çap. 10 mm.
- 112 — P.T. dışı siyah cilâlı, kenarında yassı düğmecik bulunan, kaidesi yuvarlak çanak. Y. 100 mm. (B2 de 111 ile birlikte bulundu).
- 113 — Ağız genişçe, dibi dar, silindir biçiminde kap dibi: Boz renk (B4 de bulundu). Y. 70 mm.
-

Karaz Hüyükü-
ğün güney-
den görünüşü. (Çok tah-
rip edilmiştir).

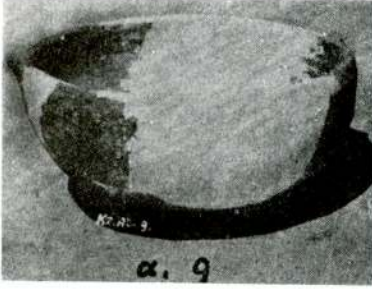
Karazda
araştırma
yapılan etek
ve uzakta
Karasu'yun
geçtiği ova.

Karaz'da türlü yapı kademeleri (yukardan bakış).

XIII. Kademede ocaklar.

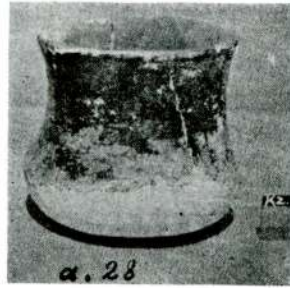
Karaz a 9. Kırmızı ve astarlı.
BIII'de 1 metrede.

Karaz a 13. İçi ve dışı boz-devetüü
renginde, dışı astarlı. BV'de 3 metrede.

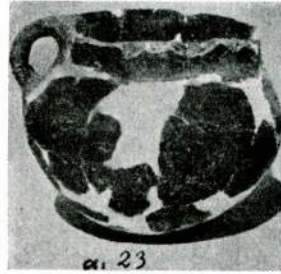
Karaz a 20. Dışı siyah ve per-
dahlı. Bakır çağı. BIV'de
1 metrede.

Karaz a 28. B IV'de 2 metre
derinde, Bakır çağı.

Karaz a 16. B IV'de 2 metre de-
rinde. İçi ve dışı siyah astarlı.

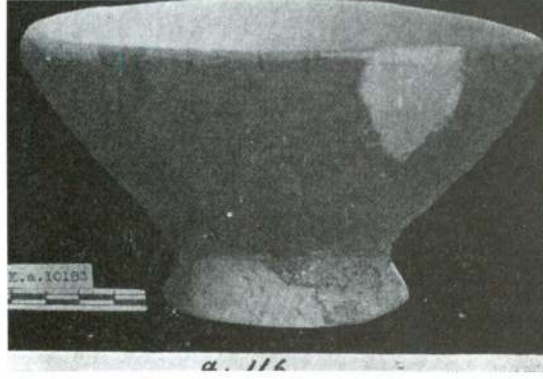
Karaz a 23. B I'de 5 metrede.

Karaz a 22. Dışı siyah astarlı ve perdahlı. B I'de 4,5 metrede.

Karaz a 26. Çift kulplu ağzı geniş çömlek. B I'de 2 metrede.

Karaz a 116. Kapçık. B V'de 3 metrede.

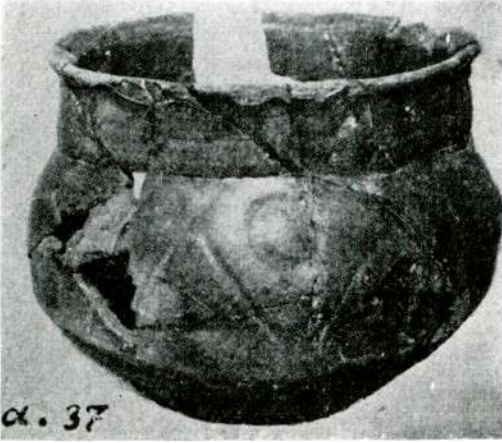
Karaz a 64. Vazocuk. B I'de 8,5 metrede.

Karaz 91. Kapçık. B 5 'de yangından 2,5 m yukarıda.

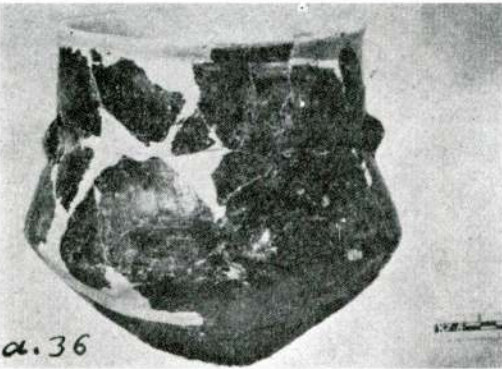
Karaz a 7. Kandilcik C. 2 metrede.

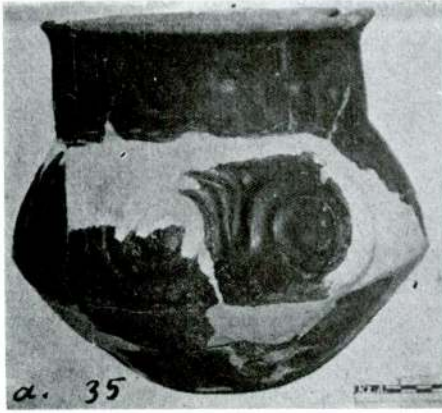
Karaz a 37. İçi ve dışı kırmızı
astarlı ve perdahlı çömlek.
B I'de 8,5 metrede.

Karaz a 49. Dışı siyah
astarlı ve perdahlı, içi
boz deve tüyü ren-
ginde çömlek. B I'de
8,80 metrede ve Hü-
yük zirvesinden 16,80
metre derinlikte.

Karaz a 36. Dışı siyah astarlı
ve perdahlı, içi deve tüyü
rengi çömlek. B I'de 8,50
metrede.

Karaz a 35. Boğazının üstü kırmızı-devetüyü ve altı siyah renkte çömleğin iki ayrı yandan görünüşü. BI'de 8,75 metrede.

Karaz a 38. İçi ve dışı kırmızı astarlı çömlek. BI'de 8,5 metrede.

Karaz a 42. BI'de 8.5 metrede.

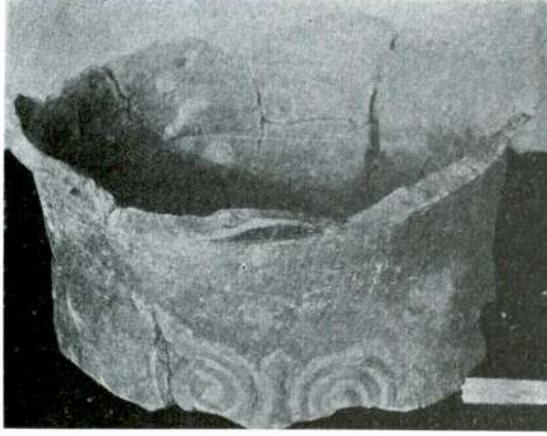
Karaz a 47. Siyah astarlı çömlek. BI'de 8 metrede.

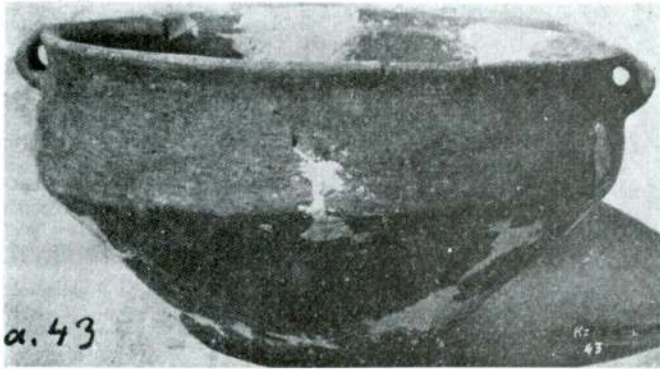
Karaz a 170. Siyah astarlı ve cilalı. Helezoni kabartma süslü küp. BI'de 8 metrede.

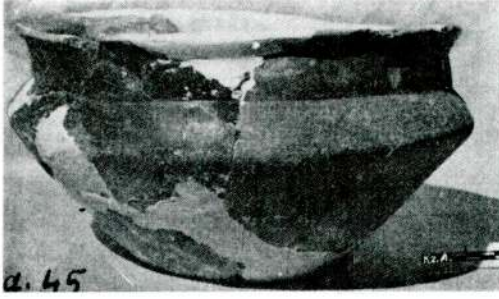
Aynı tabakadan diğer bir küpün üst kısmı.

Diğer bir küpün üst kısmı. BI'de 8 metrede.

Karaz a 43. Siyah deve tüyü astarlı ve perdahlı. BI'de 8 metrede.

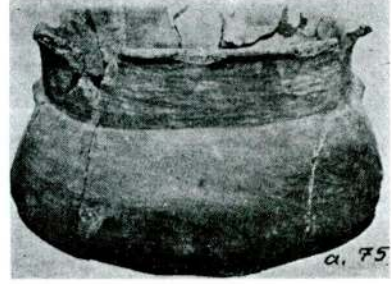
Karaz a 45. Siyah ve kısmen kırmızı astarlı çanak.
BI'de 8 metre derinlikte.

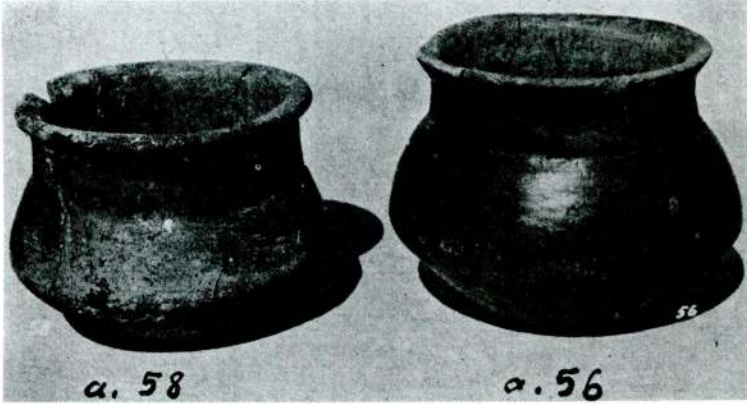
Karaz a 48. Sade ve boz renkli, astarsız
çanak. BI'de 8,80 metre derinlikte.

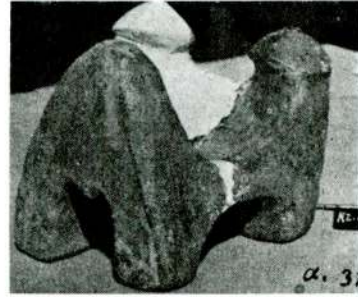
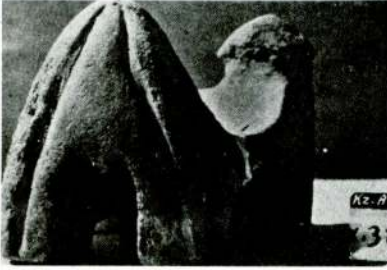
Karaz a 39. Sade boz renkli astarsız çömlek. BI'de 8 metrede.

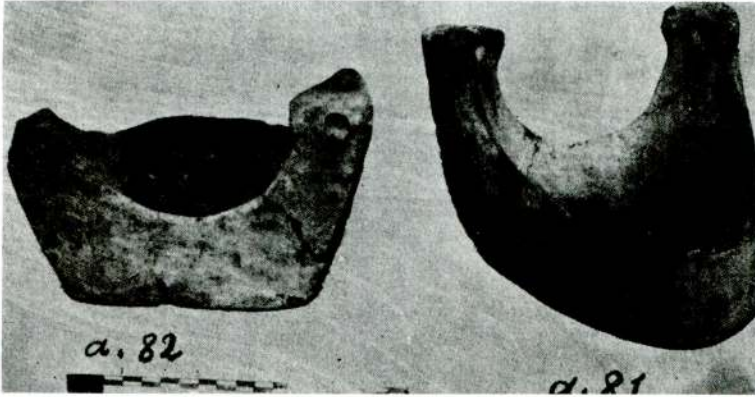
Karaz a 75. Siyah ve kahve rengi astarlı küp. BI'de 7,5 metrede.

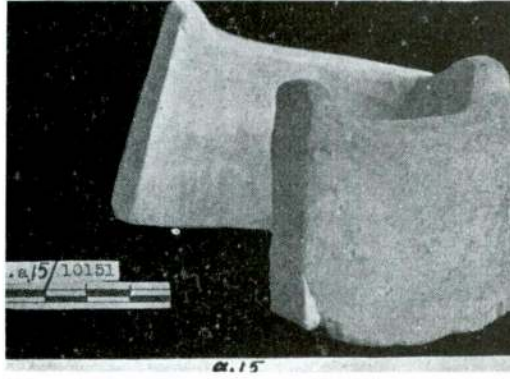
Karaz a 58. Mat kahve rengi astarlı kap. BI'de 8 metre derinde.
Karaz a 56. Dışı kırmızı ve perdahlı çömlek. BI'de, 8,75 metrede.

Karaz a 31. Portatif ocak (?). BII'de 3 metre derinlikte.

Karaz a 81 ve 82. Portatif yağ ocağı. (Altar?). BI'de 8 metre derinlikte.

Karaz a 15. Ocak. BIV'de 2 metre derinlikte.

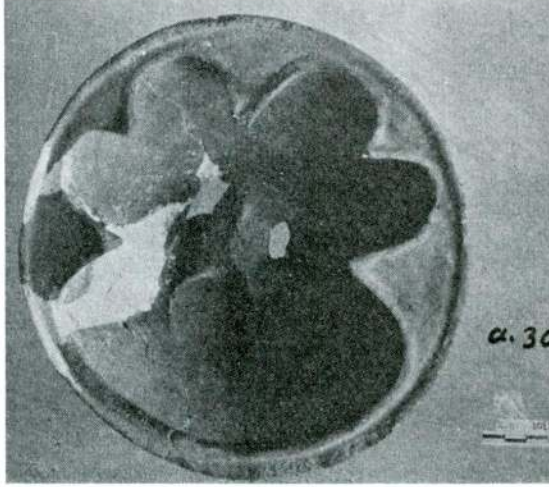
Karaz a 173 (mükerrer) Ocak. BIII'de XI.
mimarî kademede.

Karaz a 172 ve a 173. Ocaklar. BI'de XII. kademede.

Çift ocaklı odanın kazı sırasında durumu.

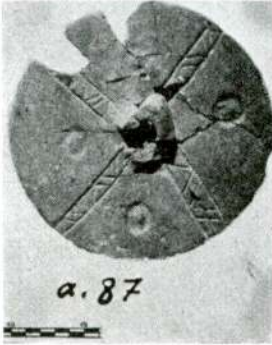
Karaz a 30. Kapak biçiminde nesne. BII'de 3 00
metrede. Yandan ve üstten.

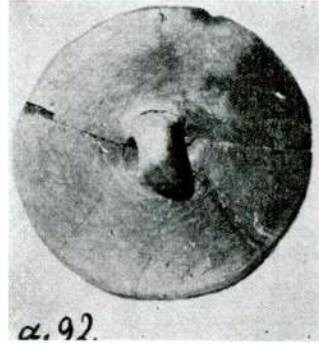
Karaz a 29. Kap altı. BV'de 3 metre derinlikte.

Karaz a 97. Hayvan başı BI'de 8 metre derinlikte.

Karaz a 87. Kapak. BI'de 8,5 metrede.

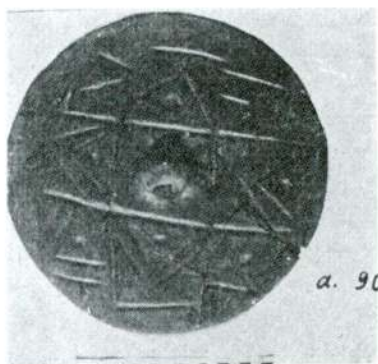
Karaz a 92. Kapak. BI'de 9 metrede.

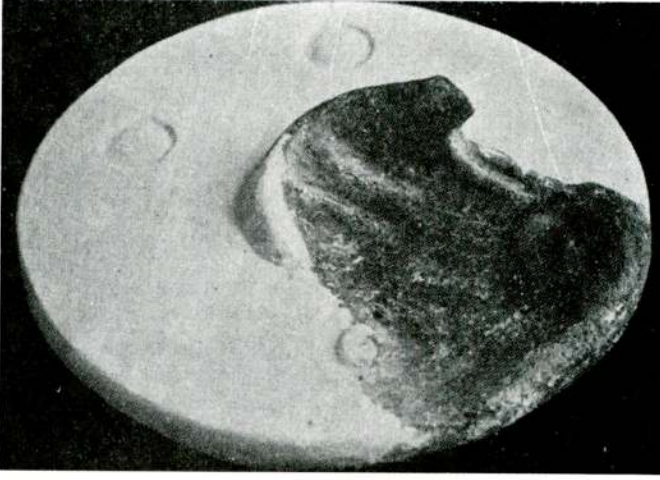
Karaz a 91. Kapak. BI'de 9 metrede.

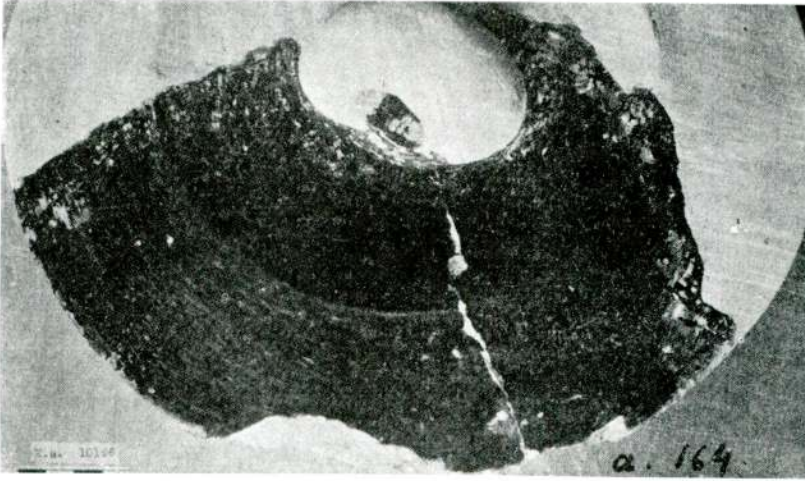
Karaz a 89. Kapak. BI'de 7 metrede.

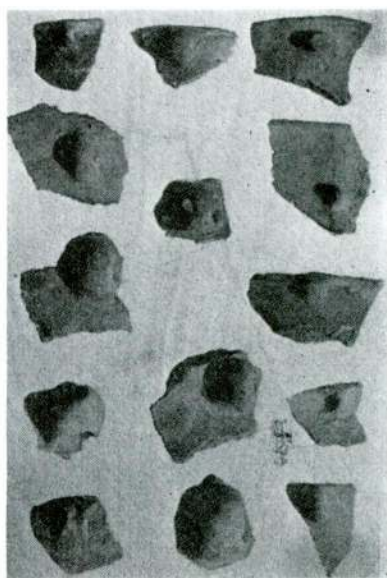
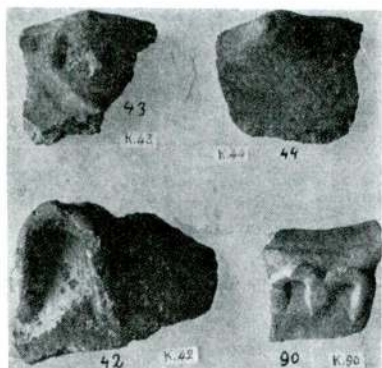
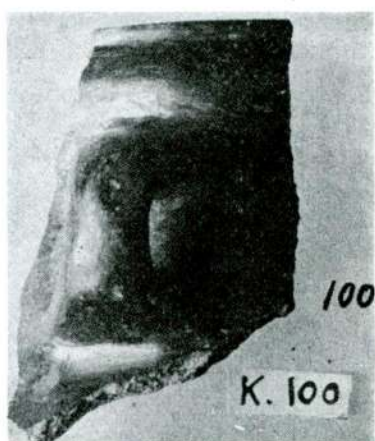
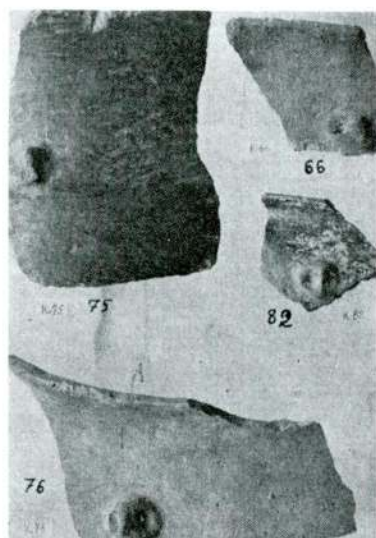
Karaz a 90. Kapak. BI'de 8,5 metrede.

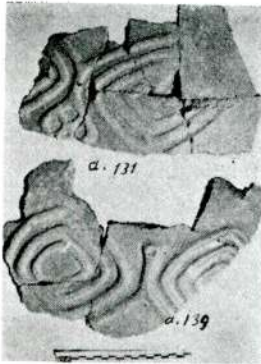
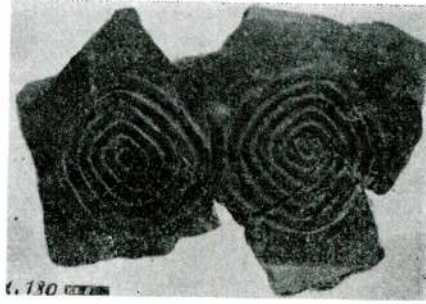
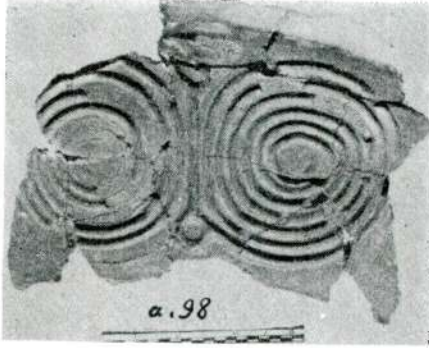
Karaz a 171. Kapak. Üstünde hayvan figürü ile. BI'de 7.00 metrede (Chalkolithik).

Karaz a 164. Kapak. BIII'de 3.50 metrede. (Bakır Çağı)

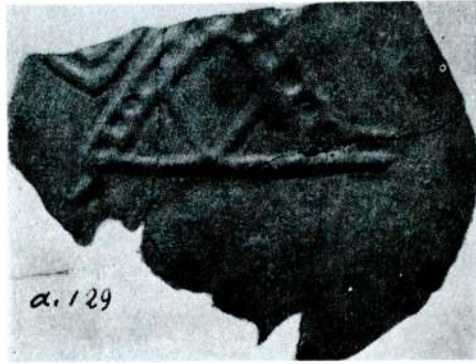

Karaz kulp tipleri.

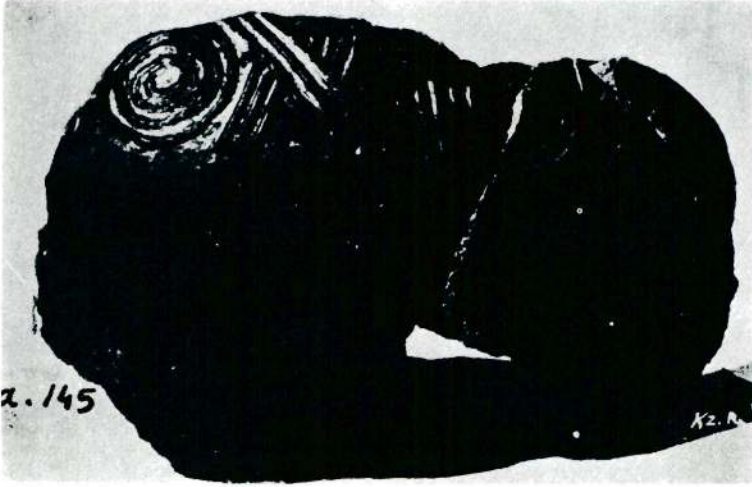
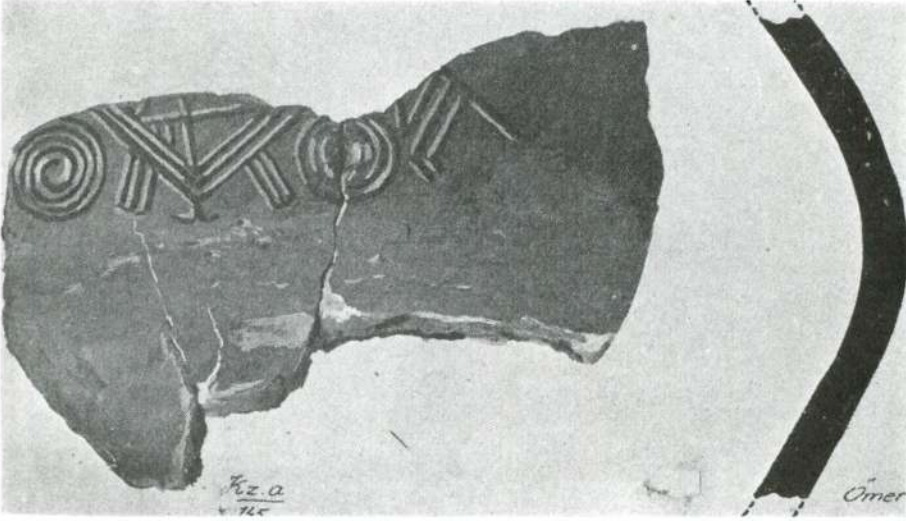

Çift helezonlu parçalar

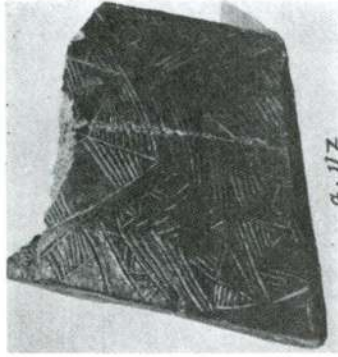
- a 98. BI'de 8 metrede
- a 130. BI'de 6,5 metrede
- a 131. BI'de 6,5 metrede
- a 139. BI'de 6,5 metrede.

Karazda 6,5 metre derinde ve BI'de bulunan diğer parçalar.

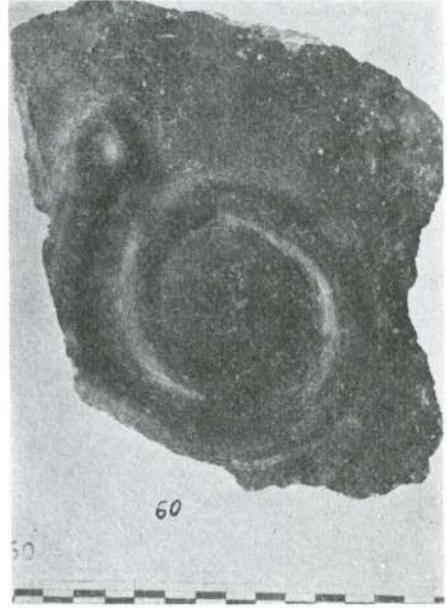
Karaz a 145. BII'de 3 metrede bulunan kabartmalı karın parçası.

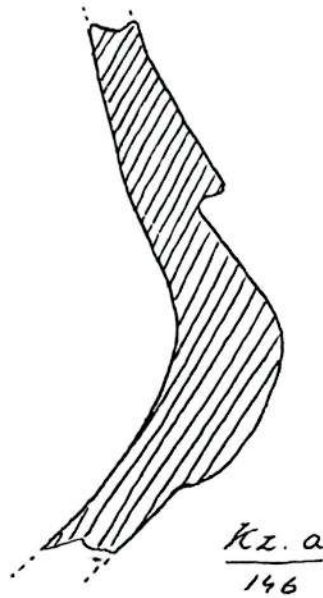
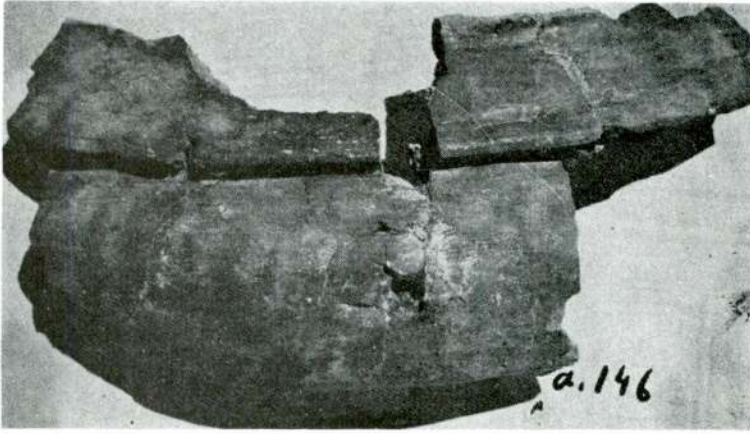
Karaz a 117. Köşeli kap. BIII'de 2,70 metrede.

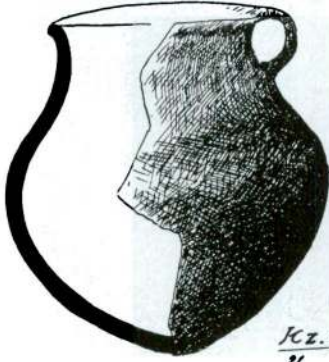
Karaz a 159. BIV'de 2 metrede.

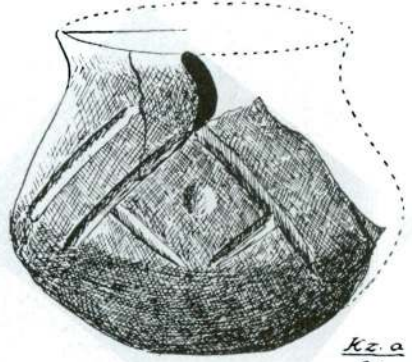
1942 Sondajında bulunan kap parçası.
BI'de 3 metrede yangın katının
altında bulundu.

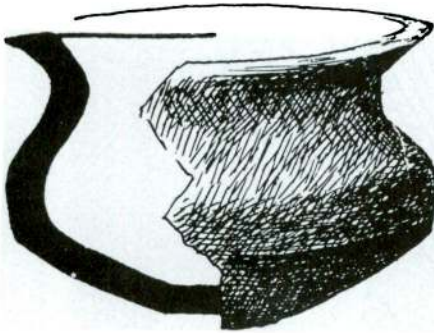
Karaz a 146. Karnı kertikli çömlek parçası. BIV'de 1,5 metrede.

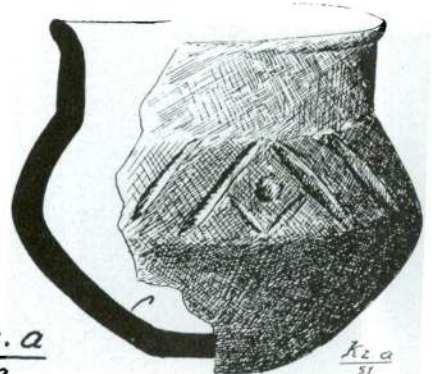
Kz.a
21

Kz.a
80

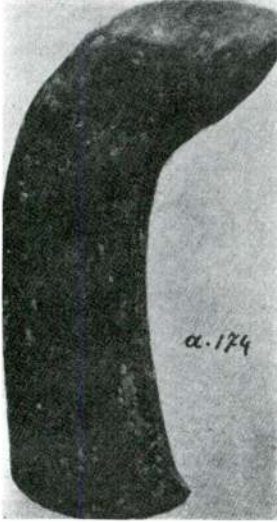

Kz.a
18

Kz.a
51

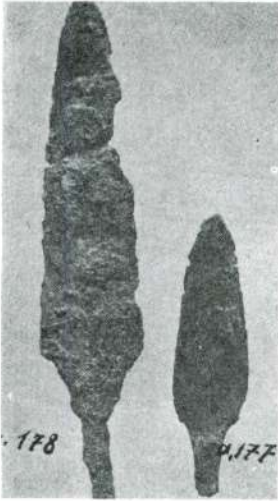
Muhtelif kapların kesitleri.

Karaz a 174. Bakır nacak. BI'de 4 metrede.

Karaz a 175. Bakır keski. BII'de 2,5 metrede.

Karaz a 177, 178. Bakır mızrak ucu. BI'de 4 metrede.

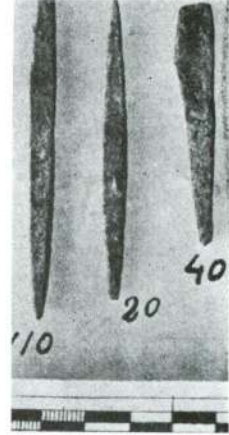
Karaz a 179. Bakır orak. BIII'de 2,5 metrede.

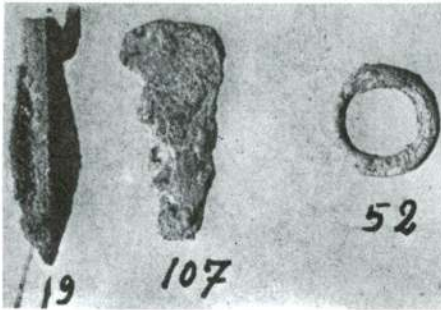
Karaz a 180. Bakır bilezik,
BV'de üstte.

a 176. Bakır top-
lu iğne. BI'de 5,5
metrede.

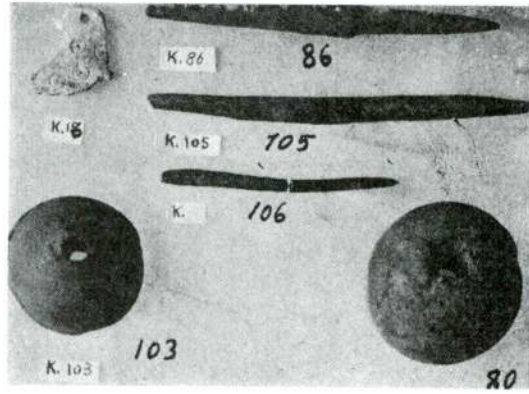
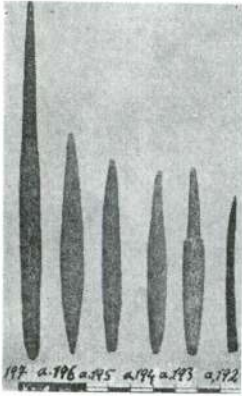
1942 sondajında
bulunan madeni
uçlar

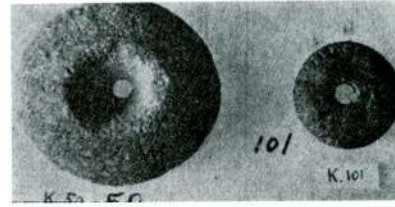
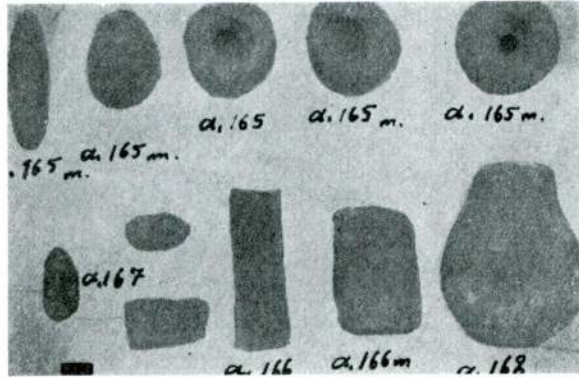
1942 Sondajında bulunan muhtelif
madeni eserler.

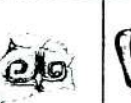

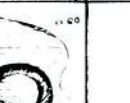

a 181. Yüzük (Roma)

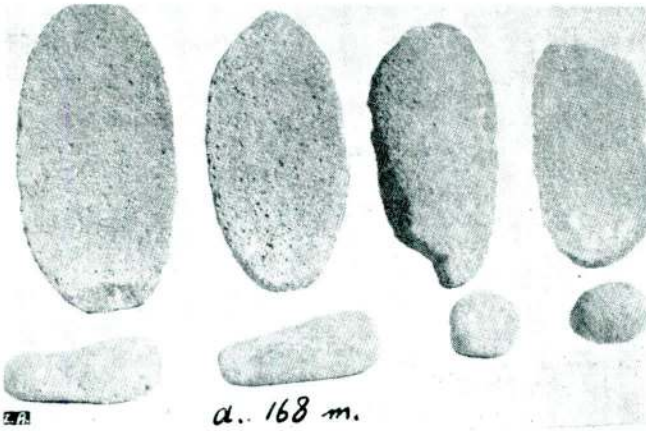
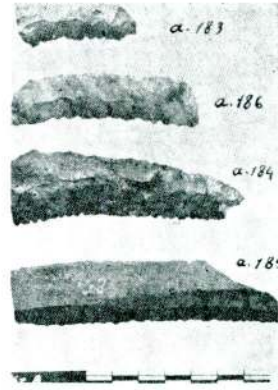
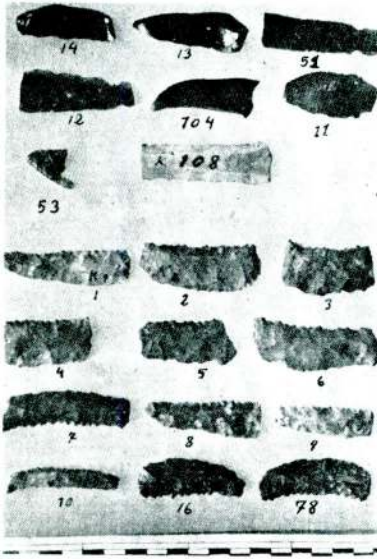

Karazda bulunan muhtelif kemik eserler.

Karazda bulunan taş eserlerden bir grup.

Derinlik No.	<i>Karaz Hüyükü (Erzurum) buluntuları</i>											
100												
150												
200												
250												
270												
300												
400												
450												
470												
500												
600												
650										173. Makaslar		
700												
750												
800												
850												
875												
900			<i>Yusuf Ziya Bıçakçı</i>									

Karaz'da bulunan taş eserler. (Obsidiyen ve çakmaktaşı bıçaklar, öğütme taşları).

